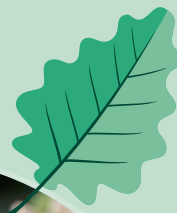
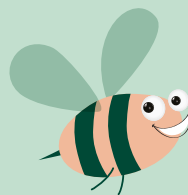

Bæredygtighed i børnehøjde

Forvalterskab
- en nøgle til
fremtiden
side 4

De spor vi
sætter sammen
side 26

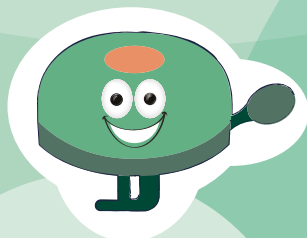

Idékatalog
Bæredygtige
aktiviteter
side 34

Læs og lær om
bæredygtighed
Børnebibliotekaren
anbefaler

side 32

Livscykluseventyr:
'Rejsen til
Genbrugslandet'
side 22

Indholdsfortegnelse

Forvalterskab
- en nøgle til fremtiden

4

Samskabelse som drivkraft
for bæredygtighed
i børnehøjde

10

Børn lærer om affaldets
rejse gennem leg i
eventyrlige rammer

18

Guide: Sådan skaber du en
livscyklusfortælling fra
skrald til genanvendelse

22

Trolde, blåmejser og
fælles popcorn-hjerne

30

Bæredygtige
aktiviteter

34

3

Leder

8

Bæredygtige
børneliv

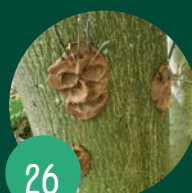
12

Aktivitetsbeskrivelser
fra projekt 'Bæredygtighed i
børnehøjde'

20

På Materialelageret
findes (næsten) alt til
leg og læring

26

De spor vi
sætter sammen

32

Læs og lær om bæredygtighed
- børnebibliotekaren anbefaler

Leder

I foråret 2023 mødtes VIA Pædagoguddannelsen Ikast, Børne- og Familieafdelingen og Teknik- og Miljøafdelingen i Silkeborg Kommune i en projektgruppe for at undersøge spørgsmålet:

'Hvordan giver vi børn i 0-6-årsalderen fornemmelsen af at være med til at passe på kloden, med helt konkrete aktiviteter og redskaber?'

Gennem flere måneder vendte og drejede vi spørgsmålet og resultatet blev et projekt, der delte sig i to grene. Den ene gren henvendte sig til meritstuderende på VIA Pædagoguddannelsen Ikast, og blev udformet som et studieforløb, hvor de studerende skulle undersøge forskellige måder at lege bæredygtigheden ind gennem aktiviteter og forløb i daginstitutioner i Silkeborg Kommune. Den anden gren henvendte sig til dagplejere og blev udført som et forskningsprojekt i legeaktiviteter, udført af to forskere og undervisere fra VIA's Pædagoguddannelsen. Samtidig udførte vi datainterviews og forsøgte at belyse spørgsmålet fra så mange vinkler som muligt.

Resultaterne af de to delprojekter er blevet til dette magasin. Her håber vi at du vil finde inspiration til talrige måder at sætte sprog og handling på bæredygtighed sammen med børn. Undervejs i magasinet vil du derfor møde et væld af idéer til små aktiviteter skræddersyet til 0-6 års området.

God læselyst!

*Julia Saksjær Petersen,
Affaldsnørd hos
Teknik- og Miljøafdelingen i
Silkeborg Kommune*

*Heidi Stensman Pugh,
Lektor ved VIA
Pædagoguddannelsen Ikast og
projektleder VIA Playful Learning*

Forvalterskab – en nøgle til fremtiden

Forvalterskab er ikke bare et gammelt begreb – det er en pædagogisk nøgle til at ruste børn til en bæredygtig fremtid uden klimaangst.

Julia Sakskjær Petersen, affaldsnørd i Teknik- og Miljøafdelingen hos Silkeborg Kommune

Forestil dig et barn, der planter et frø og vander det hver dag. Ikke fordi nogen har sagt til barnet, at det skal sørge for at vande, men fordi, det skal vokse, men fordi barnet føler ansvar for det lille liv. Det er essensen af forvalterskab – en livsform, der handler om at have omsorg, ansvar og respekt for verden omkring os.

En gammel tanke med ny kraft

Begrebet forvalterskab er ikke nyt, faktisk møder vi det helt tilbage i den bibelske skabelsesberetning, hvor mennesket blev sat til at 'dyrke og passe haven'. I fortællingen er det tydeligt, at mennesket ikke skulle eje jorden selv, men tage vare på skaberværket til alle skabningers fælles bedste. Det bibelske forvalterskab er altså en tillidserklæring – en opgave givet af Gud til mennesket om at tage vare på jorden og hinanden.

Historisk set har begrebet forvalterskab været knyttet til forståelsen af ansvar som en etisk forpligtelse. I gamle dage benyttede herremænd sig af godsforvaltere, som kunne varetage deres tilsyn og ansvar for godset, når herremanden var kaldt ud i krig af kongen. Godsforvalteren trådte til og passede samvittighedsfuldt på herremandens ejendom, som var det hans eget, når herremanden var afsted.

I dag knyttes begrebet forvalterskab særligt sammen med begrebet bæredygtighed, som defineret i Brundtland-rapporten, den første klimarapport, i 1987.

Forvalterskab som en måde at handle bæredygtigt på genopstår i dag i pædagogikken. En tankegang, hvor vi lærer børn at tage ansvar – ikke kun for sig

selv, men for hinanden, for naturen og for fremtiden. Og det starter i dagplejen og daginstitutionen.

Forvalterskab i pædagogisk praksis

I dag er principperne om forvalterskab en pædagogisk nødvendighed. I takt med at klimakrisen vokser i omfang, er det tydeligt, at børn ikke bare skal lære om bæredygtighed, men dannes til at udleve den.

Forvalterskab handler om at skabe en kultur, hvor børn lærer at tage vare på både mennesker og miljø. Det er ikke en ny pædagogisk metode, men en grundlæggende solidarisk dannelsesstanke.

I projektet *Verdensomsorg* fra Aarhus Universitet undersøges det, hvordan grøn omstilling i dagtilbud kan italesættes som et spørgsmål om omsorg – for hinanden, for naturen og for fremtiden.

'Vi har brug for en pædagogik, der ikke snævert fokuserer på læring, men i stedet lægger vægt på vores forbundethed med hinanden og naturen,' lyder det i projektbeskrivelsen. Her er forvalterskab ikke bare en spændende aktivitet, men en måde at være tilstede i verden på.

Forvalterskabstanken kan fremme den grønne omstilling gennem omsorg og forbundethed. På den måde er pædagogikken ikke kun en læringsform, men en fælles livsindstilling, som lærer børn at tage ansvar – ikke af frygt, men af kærlighed.

Som en pædagog i verdensomsorgsprojektet formulerede det:

'Vi skal ikke lære børnene at redde verden – vi skal lære dem at elske den.'

'En bæredygtig udvikling er en udvikling, som opfylder de nuværende behov, uden at bringe fremtidige generationers muligheder for at opfylde deres behov i fare.'

Brundtland-rapporten

Hvordan forstår børn forvalterskab?

For børn kan forvalterskab forklares som at være en god ven - ikke kun for andre børn, men også for planter, dyr og ting. Forvalterskab handler om at være med til at passe på legetøjet, hjælpe en ven, vande blomsterne og rydde op efter sig. Alt sammen små handlinger, der tilsammen skaber en forståelse for fælles ansvar og omsorg.

Ved at arbejde med konkrete projekter - som at lave en kompost, bygge insekthoteller eller passe en urtehave - oplever børnene, at deres handlinger har betydning. Det skaber håb og handlekraft - og det er netop det, der skal til, for at forebygge klimaangst.

En modgift mod klimaangst

Klimabekymringer og -angst er stigende blandt børn og unge. I oktober 2024 viste en dansk undersøgelse lavet af Epinion, at 27 % af de danske børn i alderen 9-14 år bekymrer sig om klimaet mindst én gang om ugen.

En international undersøgelse viser, at mere end halvdelen af de adspurgte unge var 'meget bekymrede' eller 'ekstremt bekymrede' over klimaforandringerne.

Ifølge Simon Elsborg Nyborg, ekstern lektor på Psykologisk Institut på Aarhus Universitet, fremmes bekymringer og klimaangst, når der ikke er sammenhæng mellem vores ord og handlinger. Børn skal ikke være ret gamle, før den manglende sammenhæng mellem det, de voksne siger, og det, de gør, er med til at skubbe på bekymringerne.

Hvis vi skal løfte ansvaret fra børns skuldre og i stedet give dem håb, handlekraft og en følelse af mening, så er forvalterskabet et vigtigt redskab, allerede i institutionsalderen. Her kan vi begynde i det små med at vise, at små handlinger har stor betydning, og at vi står sammen om at passe på verden. Derfor er det også afgørende, at både pædagogiske fagpersoner og forældre tager livtag med forvalterskabstanken. Ikke bare som en trend,

men som et pædagogisk kompas, der giver børn håb i en verden, der til tider kan føles mørk og dystert, og som kalder på handling.

De har brug for at se voksne gå foran og eksemplificere, hvordan forvalterskab kan se ud i praksis.

Børnene vil før eller senere se ting i fjernsynet eller på deres telefoner, som er med til at skabe bekymringer om fremtiden. Derfor må vi starte tidligt med at give dem små, alderssvarende redskaber til handling. For aktiv handling er en af de vigtigste modgifte mod klimaangst.

Forvalterskab giver børn en indre rettesnor til at orientere sig i verden. Det er ikke bare en god idé, men en uvurderlig brik, som kan hjælpe med at indarbejde gode vaner. Vaner, der senere kan medvirke til at forhindre, at børnene bliver overvældet af klimaangst, men i stedet oplever, at de kan være en lille del af løsningen.

Som pædagog kan du starte med små mikrohandling: Sortér affald sammen med børnene, tal med dem om naturens stemme, og vis med dine egne handlinger, hvordan man passer på verden. Så ser børnene forvalterskabet i praksis og har en voksen som sætter handling bag sine ord.

Handlinger skaber livsmod, som skaber flere handlinger

Deponi er et andet ord for, at vi ikke har mulighed for at bruge genstanden igen, ikke engang til afbrænding og varmeudnyttelse. Når vi sender ting til deponi, bliver de gravet ned i et af de danske affaldsdeponier. Det gælder bl.a. ildfaste fæde, badedyr, svømmevinger, vandslanger, visse presenninger af PVC og meget mere.

Deponi betyder, at det ikke er muligt at bruge genstanden igen. På mange genbrugspladser har deponi skiftet navn til 'til nedgravning,' for bedre at forklare, hvor tingene ender.

Anden nyttiggørelse betyder, at vi sender genstanden til forbrænding, fordi det ikke er muligt at skille den ad og genanvende materialerne. Vi bruger dog ressourcerne en sidste gang til at generere fjernvarme, men herefter er de gået tabt. Derfor vil vi hellere længere ned i pyramiden, så vi kan bruge ressourcerne bedre.

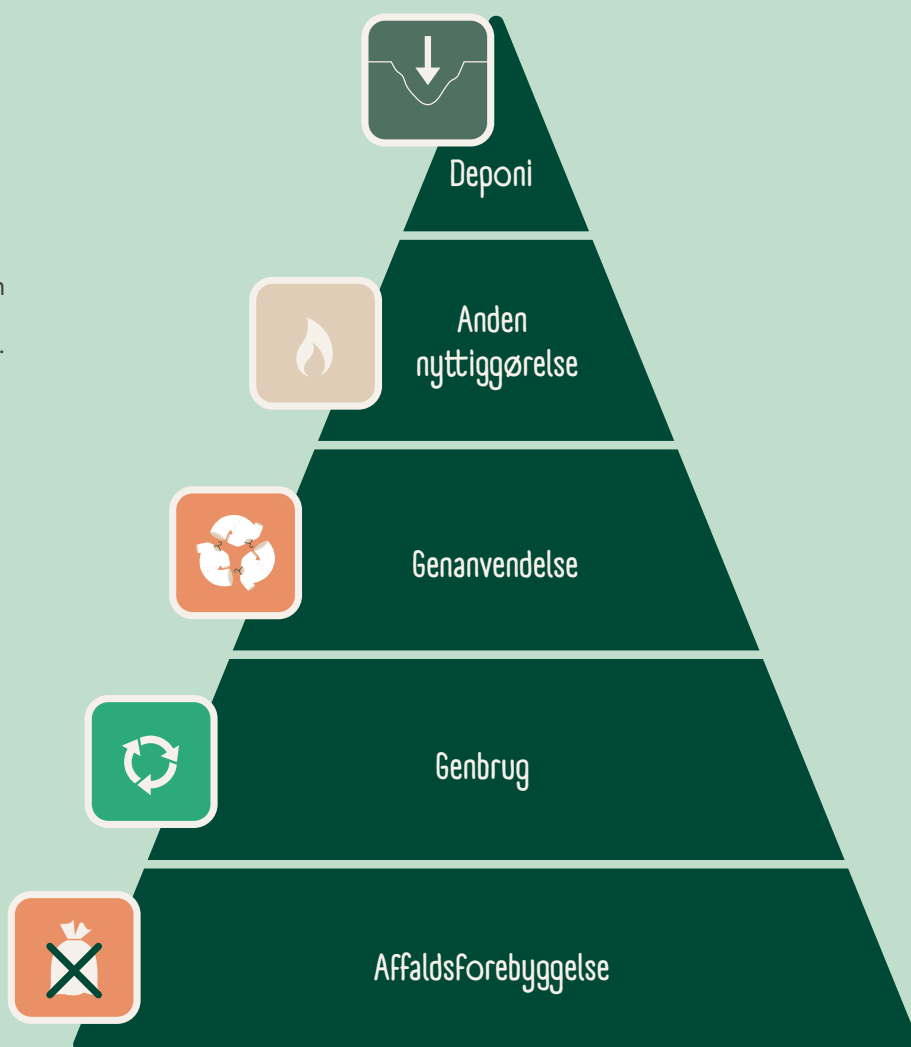
Genanvendelse betyder, at vi skiller genstanden fra hinanden, så materialerne kan omdannes til nye produkter. Det kan eksempelvis være konserverdåsen, der smeltes om til en ringklokke eller en stegepande, eller kabler, der skilles ad, så metallerne kan bruges igen. Genanvendelse er ofte energitungt, og derfor vil vi hellere længere ned i affaldshierarkiet, hvis muligt.

Genbrug er, når vi kan bruge genstanden direkte, som den er, i stedet for at bruge energi på at omdanne den til noget andet. Det er eksempelvis rutsjebanen, som kan foræres væk eller sælges, til andre, der kan få glæde af den, legetøjet, der kan sendes til genbrug eller tøjet, der kan gives videre til andre børn.

Affaldsforebyggelse sker, når vi forhindrer en genstand i at blive til affald i første omgang, f.eks. ved at vaske syltetøjsglasset, så det kan bruges til at opbevare perler i, eller når vi reparerer bamsen, så børnene kan lege mere med den. Affaldsforebyggelse betyder både, at vi forhindrer, at der skal bruges tid og kræfter på at håndtere affaldet, men også at vi undgår at bruge nye råmaterialer til at producere en ny bøtte eller en ny bamse. På den måde opnår vi derfor en dobbeltgevinst, når vi affaldsforebygger.

Affaldshierarkiet

Hierarkiet viser, hvordan vi bedst håndterer de ressourcer, vi har i hænderne. Jo længere vi kommer ned i bunden af pyramiden, jo bedre håndterer vi klodens ressourcer.

Bæredygtige børneliv

Her kan du læse to engagerede daglig ledere i daginstitutionen Sejs-Laven fortælle, om at tænke bæredygtighed ind i institutionens hverdag.

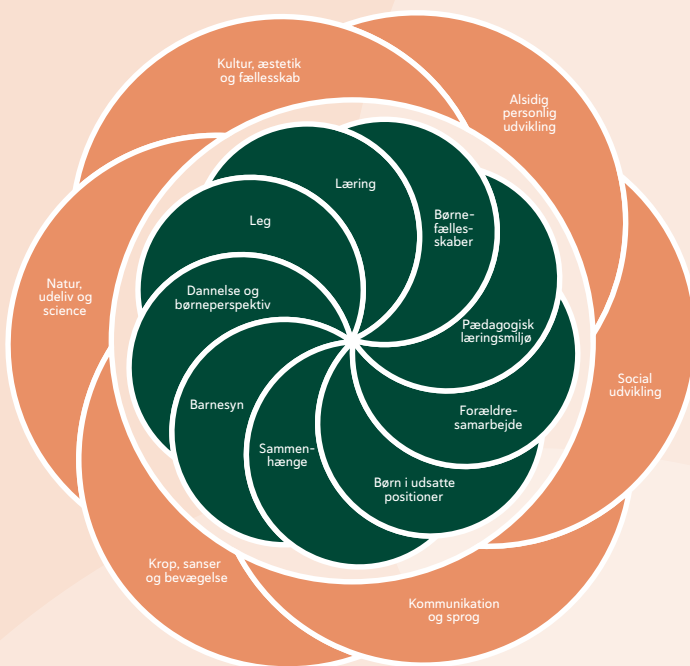
Af: Kamille Carlsen og Joan Brøndberg Hansen, daglige ledere i daginstitutionen Sejs-Laven

Vi har i Daginstitutionen Sejs-Laven en certificering i Bæredygtige børneliv, hvor vi arbejder med bæredygtig pædagogik med vægt på temaerne natur, udeliv, bevægelse og science. Vi sætter fokus på sammenhængen mellem børn og natur, udeliv, bevægelse og science og hvordan, vi kan fremme en begyndende forståelse for en bæredygtig udvikling hos børnene.

Certificeringen Bæredygtige børneliv skal bidrage til at udvikle en pædagogisk praksis, hvor vi vil skabe rammen for, at børnene kan gøre sig erfaringer, som giver dem en ballast til at klare og forholde sig til fremtidens udfordringer. Vi skal være med til at sætte spor i børnene, så de får mulighed for at styrke deres handlelyst, handletrang og handlevirksomhed i et bæredygtigt perspektiv.

Tur til De Små Fisk, hvor naturens materialer skaber rammen for bevægelsesglæde og fællesskab.

Den styrkede læreplan

Den måde, hvorpå vi arbejder med Bæredygtige børneliv, ligger helt i tråd med dagtilbudsloven og den styrkede læreplan. Bæredygtig pædagogik tager afsæt i de ti temaer i det fælles pædagogiske grundlag og i de seks læreplanstemaer.

Vi har lavet en SMTTE for hver af læreplanstemaerne, hvor måden, vi arbejder med Bæredygtige børneliv, fremgår.

Vi lægger vægt på at involvere forældrene og inddrage dem i vores pædagogiske indsatser, og vi gør meget ud af vores formidling til forældrene i nyhedsbreve. På næste side ses et eksempel på formidling af en indsats med bæredygtighed og genbrug i børnehøjde.

Kære forældre

Det har fungeret rigtig godt, at børnene har haft tegnebøger og børnene har tegnet mere på deres tegninger og tegnet på begge sider af papiret. Det hænger rigtig godt sammen med vores fokus på bæredygtighed 🌱👍

Vi har derfor lavet nye tegnebøger til alle børn, og vi vil gerne opfordre til, at det kun er børnene der tegner i bøgerne. Tegnebøgerne skal forsat blive i børnehaven og forhåbentlig vare nogle uger, således vi kan spare på papiret.

Social bæredygtighed og bevægelsesglæde

Vi skal passe på hinanden og vores natur. Vi skal fremme børnenes nysgerrighed og lyst til at være en del af noget. Børnene skal få erfaringer med at begå sig i fællesskaber, passe på hinanden og vores fælles fremtid. Vi skal fremme social omsorg og børnenes forståelse for forskellighed. Social bæredygtighed kommer til udtryk i flere af de pædagogiske aktiviteter vi laver, og vi bruger uderummet og den omkringliggende natur som en del af vores pædagogiske praksis. Naturens legerum giver mulighed for fordybelse, fantasi og brug af naturens materialer i leg.

I børnehuse har vi fokus på motorik og bevægelse. Børn har en iboende lyst til at lege og bevæge sig. Vi vil omsætte lysten til en sund og aktiv hverdag, hvor vi fremmer bevægelsesglæden. Ved bevægelse lærer barnet kroppen at kende, og bevægelsen er med til at styrke barnets selvværd og trivsel, hvilket har betydning for barnets velvære og læringsevne.

Bæredygtig pædagogik og bevægelse handler om at give børnene mulighed for at få erfaringer med krop og sanser i samspil med andre og at ville noget sammen med nogen.

Håbets og handlingens pædagogik

Den bæredygtige pædagogik skal kunne mere end at sætte fokus på natur og miljø. Den skal også kunne inddrage børn i samtaler om bæredygtighed og skabe aktioner for miljøet.

Børnene er ændringsagenter i en bæredygtig nutid og fremtid. Barnet udvikler hen ad vejen mere selvstændighed og lærer at tage medansvar og udvikler evne til at samarbejde og indgå i forpligtende fællesskaber. Vi skal støtte børnene i at være borgere, så de i samarbejde med andre vil arbejde for en bæredygtig fremtid. En fremtid,

Et eksempel på hvordan børn involveres i at skabe og fremstille deres egen bus til legepladsen. Bussen er bygget udelukkende af genbrugs materialer.

Læs mere på side 15

hvor barnet, som aktiv deltager, forankrer værdier og viden som rettesnor for at orientere sig og handle i en global verden som et hensynsfuldt, kritisk og demokratisk menneske.

Fremstilling af genbrugsbussen på billedet ovenfor, var en del af projektet: Bæredygtighed i Børnehøjde. Et samskabelsesprojekt mellem udvalgte børnehuse, pædagogstuderende fra VIA og Teknik- og Miljøafdelingen i Silkeborg Kommune, hvor børnenes forvalterskab i forhold til bæredygtighed var i centrum.

Vi står et andet sted i dag...

Igennem processen med certificering i Bæredygtighed har vi, som daginstitution, udviklet os. Vi arbejder med bæredygtighed i en bredere forstand - ikke kun i det, vi gør sammen med børnene, men også i måden, vi tænker personalets trivsel, udvikling og kompetencer. Det handler om at skabe et bæredygtigt arbejdsliv, hvor både mennesker og miljø trives.

Vi har i vores børnehuse sølv og guld økologiske spisemærker, og vi arbejder aktivt med at reducere madspild og spise mere grønt. Målet er, at madrester bruges og indgår som ingrediens til suppen, pizzaen, gryderetten, frikadellen, brødet mm. Vi tager udgangspunkt i at begrænse madspild.

'Rester i dag er mad til i morgen'.

At skabe en pædagogisk praksis efter bæredygtighedens principper og løse fremtidens udfordringer fordrer, at vi er med til at skabe en ramme, hvor barnet selv er med til at skabe sin læring og deltagelse i forskellige sammenhænge. Der skal være plads til både håb og handling, hvor barnet udvikler handlekompetence til på sigt at kunne løse fremtidens udfordringer.

Samskabelse som drivkraft for bæredygtighed i børnehøjde

Af Heidi Stensman Pugh, Lektor VIA Pædagoguddannelsen Ikast, Projektleder VIA Playful Learning og Master i Procesledelse og Organisatorisk forandring

Bæredygtighed kræver fælles ansvar - også i børnehøjde

Når vi arbejder med bæredygtighed og verdensomsorg i børnehøjde, kræver det, at vi som voksne - uanset faglig baggrund - tager ansvar for at skabe meningsfulde rammer. Det handler om at fremme børns oplevelse af handlemuligheder frem for at bidrage til klimaangst. For børn kan det være overvældende at skulle forholde sig til affaldsproduktion og miljøproblemer, når de kun lige er begyndt at forstå verden. Derfor har vi som fagpersoner, forældre og samarbejdspartnere et fælles ansvar for at skabe rum, hvor børn kan tilegne sig handlekompetencer og opleve, at deres bidrag gør en forskel.

Vi så samskabelsen folde sig legende ud, da vi afholdt kick-off dag på projektet i læringsmiljøet på genbrugspladsen.

En studiegruppe omsatte forvalterskabet i praksis til et løb, hvor børnene fik små mærker til at sætte på deres medalje for hver post de gennemførte.

Et samskabende laboratorium for bæredygtighed

Projektet Bæredygtighed i Børnehøjde har vist, hvordan samskabelse kan danne ramme om netop disse rum. Gennem legende tilgange, genanvendelse, insektbørnehaver og kreative brug af genbrugsmaterialer har vi skabt praksisnære eksperimenter, hvor førskolebørn i alderen 0-6 år oplever, at bæredygtighed og verdensomsorg er noget, man kan handle på. Det centrale i projektet har været samskabelse - en tilgang, hvor pædagogisk praksis, VIA University College Ikast, Silkeborg Forsyning, Børne- og Familieafdelingen samt Teknik- og Miljøafdelingen i Silkeborg Kommune har arbejdet sammen om en fælles opgave.

En studiegruppe
omsatte deres projekt
til legekufferter af
genbrugsmaterialer -
se side 14

Når forskellige fagligheder mødes, opstår der synergi

Samskabelse er ikke blot et samarbejde. Det er en proces, hvor alle parter bidrager med deres særegne kompetencer og får noget værdifuldt og brugbart igen. Når vi bringer vores forskellige perspektiver, erfaringer og faglige viden i spil, opstår der noget nyt. I projektet har pædagoger, studerende og undervisere lært af miljømedarbejdere, familieafdelingen og forsyningsfolk - og omvendt. Det er i mødet mellem de mange fagligheder, at den virkelige udvikling sker. Her bliver 2 + 2 til 5.

Samskabelse på tværs - en kompleks, men værdifuld proces

Tværasektorielt samarbejde er ikke uden udfordringer. Hver aktør har sin egen indre logik, hverdag og målgruppe. Det kan være svært at få kalenderne til at passe, og der kan opstå misforståelser. Men når vi lykkes med at finde et fælles sprog og formål, bevæger vi os længere, dybere og mere bæredygtigt, end vi kunne alene. I projektet tog det næsten et år fra første møde til fælles opstart. Det krævede tålmodighed, tillid og mange samtaler - men det viste sig også at være investeringen værd.

En fælles opgave med mange indgange

Alle aktører i projektet har bidraget med noget unikt. Studerende, undervisere, Børne- og Familieafdelingens konsulenter, dagplejere og pædagoger har skabt rum for børns eksperimenter, mens miljømedarbejderne har bidraget med viden

Tre gode råd til at komme i gang med samskabelse

1. Start med nysgerrighed

Undersøg hvem der kunne være relevante samarbejdspartnere i lokalområdet - fx dagtilbud, Forsyning, naturvejledere, teknikere eller lokale virksomheder og familierne. Tænk bredt og uventet.

2. Skab tid til samtale

Samskabelse kræver dialog. Afsæt tid til at forstå hinandens logikker, behov og begrænsninger. Det er her tilliden og forståelsen opbygges, hvilket er afgørende, når man skal lykkes med at komme i mål.

3. Vær tålmodig og vedholdende

Det tager tid at samskabe. Der vil være bump på vejen, men gevinsten er stor. Hold fast i formålet og vær åben for justeringer undervejs. Det vil sikre den stærkeste læring på tværs af alle involverede parter.

om affald og ressourcer, og Silkeborg Forsyning har åbnet op for nye perspektiver på genanvendelse og bidraget med adgang til et væld af genbrugsmaterialer. Det er netop i denne mangfoldighed, at samskabelsen har sin styrke. Ingen kunne have løst opgaven alene - men sammen har vi skabt noget, der rækker ud over vores individuelle bidrag.

Hvorfor samskabelse er nødvendigt

Vil vi fremme bæredygtighed og verdensomsorg som en del af fremtidens dannelse, må vi samskabe på tværs af sektorer. Vi står over for komplekse udfordringer, som kræver fælles løsninger. Der findes masser af viden og kunnen - vi skal blot sørge for at få den i spil. Samskabelse er ikke kun en metode, men en dannelsesrejse for både børn og voksne. Det er en investering i fremtiden og i fællesskabet.

Bæredygtighed i børnehøjde

I foråret 2025 var de meritstuderende fra VIA University College Ikast i praktik for at lave aktiviteter og legeeksperimenter med børnene, der satte fokus på bæredygtighed og forvalterskab. På de følgende sider kan du se, hvilke aktiviteter, de studerende opfandt, samt finde en udførlig guide til, hvordan du kan lave aktiviteten selv.

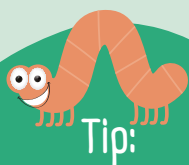
Små hænder, store forandringer - Kompostering i børnehøjde

Udviklet af studiegruppe 1:

Tenna Guldberg, Lizette Stein Christensen, Anne-Kathrine Kyhl Pedersen, Irini Papageorgiou Veiler, studerende ved VIA Meritpædagoguddannelsen Ikast

Formålet med aktiviteten er at introducere børn i 0-6 års-alderen til bæredygtighed og naturens kredsløb gennem etableringen af en lille, indendørs kompost.

Aktiviteten tager højde for den styrkede pædagogiske læreplan ved, at børnene gennem ny viden om dyrenes rolle i naturen møder natur, udeliv og science. I samtaler om kompostering møder de nye ord, der styrker kommunikation og sprog. Krop og bevægelse kan inddrages ved at lege de dyr, man beskæftiger sig med, og gengive deres bevægelser. Den alsidige personlige udvikling fremmes ved at vække det enkelte barns nysgerrighed, og gennem samarbejde og fællesskabet omkring komposten og dyrene, styrkes den sociale udvikling.

Tip:

Aktiviteten kan flyttes udendørs ved lugtgener. Brug genbrugsmaterialer til større kompostkasser. Start gerne i foråret.

Materialer

- Et akvarie eller gennemsigtig plastkasse
- Kompostjord og almindelig jord
- Kompostorme, regnorme, bænkebidere og snegle
- Mørkt karton til siderne
- Pindedyrene Sneglen Sonja, Regnormen Rikke, Kompostormen Kalle og Bænkebideren Bjarne
- Plakater med dyrenes funktion og en simpel kredsløbsillustration
- Sange, rim og remser om dyrene

Sådan gør I

- Fyld akvariet med jord og kompostmateriale
- Tilføj dyrene - nogle kan børnene selv finde på legepladsen
- Beklæd siderne med mørkt karton, så ormene får ro til at arbejde
- Introducer pindedyr med navne og lad børnene hilse på dem
- Læg madaffald og haveaffald i komposten løbende
- Brug plakater og sange til at understøtte læring og sprog
- Lad børnene observere og undersøge med forstørrelsesglas
- Tal om forskellen på kompostorm og regnorm

Vil du have en mere udførlig guide, skabeloner og lignende til den beskrevne aktivitet, så bestil Aktivitetskompendiet på affald@silkeborg.dk

Posterne

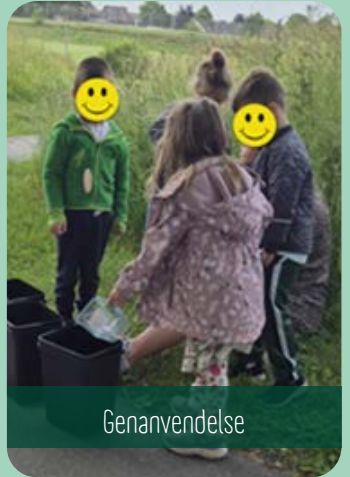
Sortering

Samarbejde

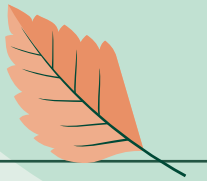

Genbrug

Genanvendelse

Naturens skattekasse – Udeliv med de mindste

Udviklet af studiegruppe 2:

Dion Schiermer Eskegaard, Mihaela Florentina Rapauc, Inger Marie Hyldgård Olesen, Frederik Frahm Dupont og Vibeke Longfors Lauritsen, studerende ved VIA Meritpædagoguddannelsen Ikast

Aktiviteten har til formål at styrke børns nysgerrighed, sanser og fællesskab gennem leg og læring i naturen.

Aktiviteten tager udgangspunkt i den styrkede pædagogiske læreplan og fremmer børns oplevelse af naturens mangfoldighed. Når vi følger børnenes spor og undersøger deres fund styrkes fornemmelse af natur, udeliv og science.

I samtalerne om fund og følelser i naturen kommer kommunikation og sprog i spil samtidig med, at deres frie bevægelse og udforskning i naturen inddrager krop og bevægelse. Den sociale udvikling sker i fællesskabet og samarbejdet om jagten på naturens skatte.

Tip:

Aktiviteten kræver ikke særligt udstyr – kun tid, nærvær og lyst til at gå på opdagelse. Brug gerne samme område flere gange og lad børnene genkende og navngive steder og fund.

Materialer

- Skov, mark, legeplads eller andet grønt område
- Kurve, poser eller æsker til indsamling
- Forstørrelsesglas, lup og evt. insektglas
- Papir og farver til dokumentation
- Kamera eller tablet til billedokumentation
- Evt. en 'skattejagt-liste' med naturting

Sådan gør I

1. Gå ud i naturen – lad børnene selv vælge rute og tempo
2. Indsaml 'skatte' fra naturen: blade, kogler, sten, insekter o.l.
3. Undersøg fundene sammen: Hvad er det? Hvordan føles det? Hvor kommer det fra?
4. Brug forstørrelsesglas og tal om detaljer, farver, former og bevægelser
5. Dokumentér med tegninger, fotos og dialog
6. Lav en udstilling eller naturbog med børnenes fund og fortællinger
7. Tal om respekt for naturen: Hvad må vi tage med? Hvad skal blive?
8. Gentag aktiviteten i forskellige årstider og vejsituationer

Vil du have en mere udførlig guide, skabeloner og lignende til den beskrevne aktivitet, så bestil Aktivitetskompendiet på affald@silkeborg.dk

Kong Skralds Kister - Bæredygtighed i børnehøjde

Udviklet af studiegruppe 3:

Steffen Baagø Madsen, Amalie Elert Kjær, Julie Marie Skovdal, Rasmus Høeg Svensson, studerende ved VIA Meritpædagoguddannelsen Ikast

Formålet med aktiviteten er at styrke børns fantasi, kreativitet og forståelse for bæredygtighed gennem leg med genbrugsmaterialer.

Denne aktivitet aktiverer især områderne alsidig personlig udvikling, social udvikling, kommunikation og sprog samt kultur, æstetik og fællesskab fra den styrkede pædagogiske læreplan.

Børnene får erfaring med både at deltage og bidrage til fællesskabet omkring kisterne. I konstruktionslegen bruger de leg og fantasi samtidig med, at de arbejder med æstetik ved brug af genbrugsmaterialer som kreativ ressource. I mødet med kisterne får børnene erfaring med ejerskab og tro på egne evner, mens pædagogen bevæger sig fra guide til medskaber.

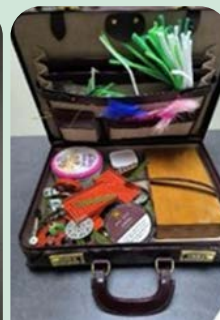

Tip:

Snak med børnene om hvilken kiste, der har været sjovest at lege med og hvorfor - på den måde kan I tilpasse dem, så de rammer bedre hver gang. I har dem fremme.

1

2

3

Materialer

3 kister med genbrugsmaterialer:

- Kiste 1: Fri leg - fx Madam Blå, træskeer, støvsugerslanger o.l.
- Kiste 2: Delvist styret - fx metalbyggesæt, knapper, piberensere o.l.
- Kiste 3: Styret aktivitet - udvalgte materialer til et fælles projekt (fx bygge en dronning)

Kiste 1 - Fri leg

- Stil kisten på legepladsen uden forklaring
- Observer børnenes tilgang og leg
- Vær medspiller - støt fantasien uden at styre
- Brug genbrug som alternativ til traditionelt legetøj

Kiste 2 - Guidet leg

- Præsenter kisten ved samling
- Del børnene i grupper og lad dem udforske indholdet
- Vær facilitator - stil spørgsmål. Anerkend børnenes idéer
- Skab samtaler om genbrug og kreativitet

Kiste 3 - Voksenstyret leg

- Start med fortællingen om Kong Skrald og hans slot
- Forklar opgaven - fx bygge en dronning
- Brug en manual og lav en stafét for at finde materialer
- Byg sammen - fokus på fællesskab og samarbejde

Vil du have en mere udførlig guide, skabeloner og lignende til den beskrevne aktivitet, så bestil Aktivitetskompendiet på affald@silkeborg.dk

Lyngbussen – Byg en bæredygtig legebus med børnene

Udviklet af studiegruppe 4:

Jacob Jensen, Anders S. Sørensen, Louise Z. Jakobsen, Emilie V., Westergaard og Dilde B. Hovedskou, studerende ved VIA Meritpædagoguddannelsen Ikast

Aktivitetens formål er fokus på bæredygtighed, samskabelse og ejerskab ved at skabe en legeinstallation bygget udelukkende af genbrugsmaterialer.

I aktiviteten indgår flere perspektiver fra den styrkede pædagogiske læreplan. Gennem leg og samskabelse oplever børnene fællesskab og ejerskab, når de aktivt deltager i konstruktionen.

Projektet bringer både alsidig personlig udvikling, social udvikling, kultur, æstetik og fællesskab samt krop, sanser og bevægelse i spil. Det enkelte barn bidrager til projektet og har oplevelsen af, at fællesskabet kan skabe noget betydningsfuldt sammen, som alle kan få glæde af.

Børnene lærer også at tænke bæredygtigt med fokus på genbrug som ressource fremfor som affald.

Tip:

Aktiviteten kræver tålmodighed og fleksibilitet

Tilføj vejskilte, busbilletter og busstoppested som udvidelse

Husk at tilpasse efter børnenes alder og kompetencer

1. Planlægning

Lav en skitse af bussen. Beregn materialebehov. Indhent genbrugsmaterialer fra fx Silkeborg Forsynings materialelager, netværk og klunsergrupper.

2. Fundament

Læg paller som bund og forankr med hegnspæle for sikkerhed.

3. Byggeprocessen

Del opgaverne op:

- Lav og monter brædder
- Slib og skru sæder fast
- Lav front med rat og pedaler
- Monter blink, nummerplade og udstødning
- Mal bussen

4. Børneinddragelse

Børnene deltager på egne præmisser. Vær opmærksom på sikkerhed og differentieret deltagelse.

Vil du have en mere udførlig guide, skabeloner og lignende til den beskrevne aktivitet, så bestil Aktivitetskompendiet på affald@silkeborg.dk

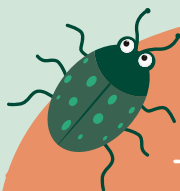
Insektbørnehaven – en bæredygtig rejse med insekter og børn

Udviklet af studiegruppe 5:

Cecilia Donna Mainz, Julie Jasmin Draxbek, Lene Løgsted Rohde, Maria Bladt Stejnicher Rasmussen, studerende ved VIA Meritpædagoguddannelsen Ikast

Aktivitetsens formål er at skabe en bæredygtig og sanselig aktivitet, hvor børn lærer om insekter, natur og omsorg for levende væsener.

I denne aktivitet kommer den styrkede pædagogiske læreplan til syne ved, at børnene gennem dialog og undersøgelse skaber insektbørnehaven sammen. Her er det særligt kommunikation og sprog, kultur, æstetik og fællesskab samt social udvikling, der er i centrum. Samtidig berøres den alsidige personlige udvikling også, når børnenes spor inddrages i udviklingen som medskabere. Aktiviteten fremmer desuden verdensomsorg gennem dialoger om respekten for alle de levende væsener, der er i naturen, hvordan de skal håndteres, og hvordan genbrug kan bidrage til at værne om naturen.

Tip:

Start 2-3 uger før. Husk; det er processen og dialogerne, ikke produktet, der er vigtigst.

Materialer

- Pallerammer eller anden afgrænsning
- Jord, planter og blomster, der tiltrækker insekter
- Vandfåde med sten (så insekterne ikke drukner)
- Naturmaterialer: grene, kogler, sten, lerkrukker etc.
- Kartofler til insektundersøgelse
- Insekthoteller (fx hyldegrene bundet sammen)

Sådan gør I

1. Start med børnenes idéer

Tal med børnene om insekter og natur. Gå en tur og lad dem samle inspiration og materialer.

2. Planlæg sammen

Lav en enkel procesplan og tegn en skitse af insektbørnehaven ud fra børnenes forslag.

3. Indsamling

Brug genbrug og naturfund. Involver forældre og lokale samarbejdspartnere.

4. Byg og dekorér

Grav, plant og byg med børnene. Del dem gerne op i små grupper for ro og fordybelse.

5. Undersøg og følg op

Tal om insekterne og navngiv dem. Brug aktiviteten som afsæt for videre naturarbejde.

Vil du have en mere udførlig guide, skabeloner og lignende til den beskrevne aktivitet, så bestil Aktivitetskompendiet på affald@silkeborg.dk

Genanvendelsesværksted – Skab, reparer og leg med genbrug

Udviklet af studiegruppe 6:

Lone Kjærgaard Jensen, Leonora Lund Jensen, Jeppe Vendelbo Kirkegaard, Nadia Lund Jørgensen og Camilla Louise Ørum Schou, studerende ved VIA Meritpædagoguddannelsen Ikast

Aktivitetens formål er at styrke børns miljøbevidsthed, kreativitet og fællesskab gennem et udeværksted med genbrugsmaterialer.

I aktiviteten er den styrkede pædagogiske læreplan tænkt ind ved sprog og kommunikation, når børnene inddrages i dialoger om materialer, idéer og processer og krop, sanser og bevægelse, når børnene selv saver, bygger, bærer og eksperimenter. Ligeledes er både alsidig personlig udvikling og social udvikling i spil, når børnene bidrager med idéer og løsninger samt i deres frie leg med materialerne. Aktiviteten fremmer samtidig forståelsen af bæredygtighed, da genbrug ses som ressource.

Tip:

Læs f.eks. bogen 'Jørgen Pingvin' som inspiration. Overvej at inddrage pensionister til reparationscafé – det styrker generationsmøder og social bæredygtighed.

Materialer

- Genbrugsmaterialer: træ, plast, metal, gryder, legetøj, tagrender etc.
- Værktøj: save, hamre, skruer, lim etc.
- Arbejdsbord (fx bygget af en gammel dør og bordben)
- Kasser/spande til affaldssortering
- Donationskasse som forældre kan levere materiale til

Sådan gør I

1. Byg værkstedet sammen med børnene

Involver dem i opsætning, maling og navngivning. Det skaber ejerskab og engagement.

2. To værkstedszoner

- Voksenstyret: Børn arbejder med værktøj og bygger figurer eller reparerer legetøj.
- Fri leg: Tilgængelige materialer til huler, vandbaner, musikinstrumenter m.m.

3. Affaldssortering

Brug kasser til træ, plast og metal. Tal med børnene om genbrug og bæredygtighed.

4. Skab fællesskab og samtale

Aktiviteten inviterer til samarbejde, dialog og nysgerrighed, både barn-barn og barn-voksen.

Vil du have en mere udførlig guide, skabeloner og lignende til den beskrevne aktivitet, så bestil Aktivitetskompendiet på affald@silkeborg.dk

I Silkeborg Forsynings læringsunivers på Tietgensvej 7 lærer børn om affald og sortering gennem leg.

Foto: Silkeborg Forsyning.

Børn lærer om affaldets rejse gennem leg i eventyrlige rammer

Af: Andreas Hougaard, kommunikationskonsulent hos Silkeborg Forsyning

Udefra ligner Silkeborg Forsynings genbrugsplads på Tietgensvej 7 enhver anden genbrugsplads. Men nøjagtigt som skabet i Narnia, er her en portal ind i et eventyrligt univers.

Det er ikke kun proppede stationcars med fjedrene i bund og læssede trailere, der besøger Silkeborg Forsynings genbrugsplads på Tietgensvej 7. Også institutioner og skoleklasser lægger jævnligt vejen forbi for at lære om affald i det eventyrlige læringsunivers, som findes i en af pladsens anonyme haller.

'At se børnenes reaktioner, når de træder indenfor første gang, er lige fantastisk hver gang,' siger Claus Berg Mikkelsen, der arbejder i Silkeborg Forsyning, og formidler viden om affald til institutions- og skolebørn.

Sammen med sin kollega, Anne Bille, gør han

børn og unge klogere på affald. Hvad det er lavet af, hvorfor det er vigtigt at sortere, og hvad det kan blive til i sidste ende. Og de gør det gennem en blanding af sanseindtryk og fortællinger i læringsuniverset, der ikke bare er bygget med, men af genbrugsmaterialer.

'Her har vi læremidlerne til at gøre affaldets 'rejse', udfordringer og potentialer synlig og forståelige for alle størrelser. Vi bruger omgivelserne til at lege og fortælle historier, der gør det konkret, hvordan en genstand af eksempelvis plast kan genopstå som et andet plastprodukt,' siger Claus Berg Mikkelsen.

Læring gennem historier og leg

Affaldsdannelse er ved at blive til almen dannelse, fordi det i dag er kendt, hvordan ubæredygtig produktion og håndtering af affald påvirker Jorden.

Der bliver lyttet godt efter, når der fortælles eventyr med affald i hovedrollen.

Foto: Silkeborg Forsyning.

Blandt andet derfor er det vigtigt at lære børn om affald og korrekt sortering - og hvem skulle være bedre til dét end forsyningen selv.

I dag udbyder Silkeborg Forsyning i alt fem gratis forløb, der er tilpassede forskellige aldersgrupper; lige fra børnehavealderen til udskolingen.

De allermindste kan tage med på et affaldseventyr, der tager udgangspunkt i en kendt klassiker som Klods-Hans og Fyrtøjet eller i en af vores medarbejderes egne fortællinger, f.eks. De tre affaldsbiler og skraldemonsteret under broen. Afslutningsvist oplever børnene nytteværdien i affald gennem kreative udfoldelser, hvor de - lidt ligesom i eventyrerne - tryller ting frem af genbrugsmaterialer.

Udkørende tjeneste sikrer mulighed for alle

I et andet forløb opfordres børnene til gå på affaldsjagt, fx på en legeplads, i skoven eller hvor det nu kan give mening. Det, de finder, skal så sorteres i de korrekte beholdere gennem leg og konkurrence, og der tales om, hvor lang tid det tager, før henkastet affald forsvinder i naturen.

Ovenstående eksempel er et af de læringsforløb, der også kan opleves af institutioner og skoler, som ikke har mulighed for at lægge vejen forbi Tietgensvej 7. Claus Berg Mikkelsen sidder bag rattet i Miljøbilen, Silkeborg Forsynings udkørende formidlingstjeneste.

'Vi ved, at det kan være svært for nogle at transportere sig til og fra vores læringsmiljø i Silkeborg. Men det er vigtigt, at alle børn lærer om affald, sortering og genanvendelse af ressourcer, og derfor tilbyder vi også nogle forløb udenfor væggene på Tietgensvej,' siger Claus Berg Mikkelsen og fortsætter:

'Bilen sætter nogle naturlige grænser for, hvad vi kan have med, og dermed, hvad vi kan tilbyde. Så jeg vil altid anbefale, at man besøger læringsuniverset på Tietgensvej 7, hvis man kan.

Claus Berg Mikkelsen formidler sortering for børn, og han udgør desuden Silkeborg Forsynings udkørende formidlingstjeneste.

Foto: Silkeborg Forsyning.

Gør brug af Silkeborg Forsynings Formidlingstjeneste

Læs om alle de gratis forløb, Silkeborg Forsyning udbyder og book dit besøg på www.silkeborgforsyning.dk/undervisning

Når legehuset skal indrettes med kunst på væggene, møbler og køkkenudstyr er materialelageret oplagt at kontakte.

Foto: Tyttebærhuset.

På materialelageret findes (næsten) alt til leg og læring

Af: Andreas Hougaard, kommunikationskonsulent hos Silkeborg Forsyning

På Silkeborg Forsynings materialelager kan dagplejere, institutioner, skoler og foreninger finde møbler, sager til kreative udfoldelser og meget mere – helt gratis.

Hvorfor smide noget ud, der intet fejler? Og hvorfor betale for noget, som man kan få gratis? Siden 2023 har materialelageret været med til at forbedre vilkårene for børn i Silkeborg Kommune ved at tilbyde genbrugsvarer til leg og læring, uden beregning.

Alle genstande på materialelagerets hylder er oprindeligt blevet indleveret til genbrug på Silkeborg Forsynings genbrugsplads på Tietgensvej 7 i Silkeborg, hvor forsyningen også har en butik. Her 'plukker' de ansatte ting, som givetvis kan have interesse for Silkeborg Kommunes institutioner, skoler og foreninger.

Det er sågar en mulighed at lægge en bestilling på materialelageret, hvorefter personalet ser efter det, man ønsker sig, og pakker det, når det er klar til afhentning. Og det lykkes næsten altid; i alt var der 536 udleveringer i 2024, svarende til 31 tons.

Ordningens popularitet glæder Erling Juul, som er driftsleder og ansvarlig for materialelageret:

'Jeg ser det som vores ansvar at understøtte vores Kommune og borgere. Vi modtager meget og har en forpligtelse til at sende videre, der hvor vi kan. Sådan er vi også med til at værne om den fremtid, vores børn skal vokse op i,' siger han.

Det handler om mere end klimaet

Det anslås, at der i 2025 findes fire andre forsyningsselskaber i Danmark med en lignende ordning, og flere er på vej. For det er ikke kun, når

Træ til at bygge insekthoteller og fuglehuse er dyrt. Med hjælp fra materialelageret kan dagplejere, institutioner og skoler få det gratis.

Foto: Tyttebærhuset.

Denne sneglevæddeløbsbane er et tidligere underlag til kontorstole og stammer fra materialelageret.

Foto: Tyttebærhuset.

Erling Juul er driftsleder og ansvarlig for Silkeborg Forsynings materialelager.

Foto: Silkeborg Forsyning.

man ifører sig miljø- og klima-brillerne, at gratis genbrug giver mening - det er også med til at forbedre vilkårene for trængte institutioner, hvor pengene er små.

'Nogle skoler og institutioner har ressourcestærke forældre, som kan skaffe materialer til undervisningen, andre har ikke. Der må børnene i værste fald undvære den kreative læring og 'nøjes' med det, som et stramt budget tillader. Det kan betyde, at børn, som lærer gennem hænderne, ikke får den samme mulighed for læring,' forklarer Erling Juul og fortsætter:

'Med vores materialelager kan vi gøre en forskel, så alle børn i Kommune ns skoler og institutioner får lige adgang til materialer. Hvis ikke vi understøtter med materialer, kan vi risikere, at der i skolerne opstår et A- og et B-hold.'

Sådan får du adgang til materialelageret

Materialelagerets tjeneste er forbeholdt dagplejere, institutioner, skoler og foreninger i Silkeborg Kommune .

Kontakt Silkeborg Forsyning, hvis du ønsker man at gøre brug af ordningen. Se hvordan på www.silkeborgforsyning.dk/kontakt

Guide: Sådan skaber du en livscyklus- fortælling fra skrald til genanvendelse

Her er en udførlig guide til at fortælle børnene et affaldseventyr, som giver dem en forståelse for, at ting, der smides i skraldespanden, er ressourcer og kan få nyt liv. Du behøver ikke at fortælle om alle vennerne på en gang, men kan i stedet dele fortællingen op over flere omgange og kun vælge en eller to venner ud pr. dag.

Start historien med at vise alle ti venner frem for børnene, mens du fortæller deres navne. Vælg herefter et par stykker ud, som historien skal handle om pr. dag.

Stop gerne op i løbet af historien og spørg børnene, om de ved, hvad den pågældende ven er lavet af, hvad de tror venen kan blive til osv., så de bliver inddraget undervejs i historien.

Forberedelser inden historien fortælles

Find en genstand til hver af de ti fraktioner på forhånd og sæt rulleøjne på dem. Du kan se listen med de materialer, du skal bruge til vennerne i boksen nedenfor.

Dekorér en skotøjsæske, så den kan stå på højkant og åbnes i toppen, så den ligner en skraldespand, som figurerne kan komme ned i, når de skal ind i genbrugslandet.

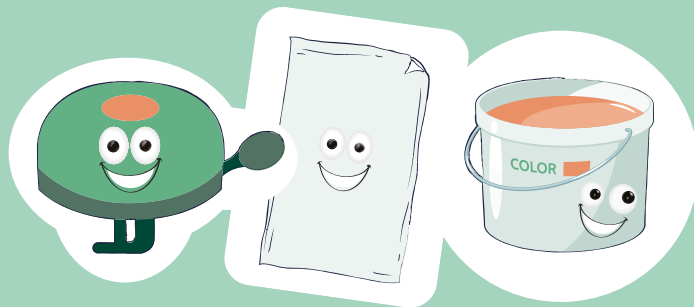
Tag en kopi af illustrationerne med de ti genstande, som vennerne bliver til, når de er færdige, og klip ud.

Find en pose, som affaldsvennerne kan gemme sig i.

Det skal du bruge til vennerne

Hvem	Det skal du bruge til affaldsvennen	Hvad kan venen blive til (se illustrationer på side 25)
Danni Dåse	En dåse f.eks. makrel, hakkede tomater eller lign	En ringeklokke til en cykel
Pernille Plastflaske	En shampooflaske	En legetøjsbil af plastik
Alfred Avis	En avis	Et stykke hvidt papir til at tegne på
Emma Æske	En lille papkasse	En fin gaveæske
Esben Æble	Et æble	Jord med en plantespire i
Mathilde Mælkekarton	En mælkekarton	Æggebakke
Max Malerbøtte	En lille 0,5 liters malerbøtte	En malerbøtte
Sofie Syltetøjsglas	Et syltetøjsglas	Et fyldt marmeladeglas
Tilde Trøje	En dukketøje eller børnetrøje	En bamse
Børge Ballon	En ballon (enten uoppustet eller en halvflad ballon)	Varme fra en radiator

Rejsen til Genbrugslandet

Der var engang en farverig by, som hed Skraldebyen. Skraldebyen var en by, lavet af ting, som mennesker ikke skulle bruge mere. Her boede ti venner:

De hed Danni Dåse, Pernille Plastflaske, Alfred Avis, Emma Æske, Esben Æble, Mathilde Mælkekarton, Max Malerbøtte, Sofie Syltetøjsglas, Tilde Trøje og Børge Ballon.

De ti venner havde alle en særlig evne: De kunne få nyt liv, hvis de blev sendt til det rigtige sted. Men lige nu, var de lidt triste, for de vidste slet ikke hvad der skulle ske med dem. De lå bare i en bunke ude i naturen, hvor de voksne i Skraldebyen havde smidt dem, da de var færdige med at bruge dem. Men så en dag, begyndte det at blæse, og venner kunne høre vinden hviske:

De ti venner havde alt for små ben til at kunne rejse til genbrugslandet selv, så de havde brug for hjælp. Og selv hvis de kunne gå hele vejen, så vidste de slet ikke hvor de skulle gå hen - de havde nemlig ikke lært om affaldssortering. De var derfor nødt til at få hjælp!

Rejsen begynder

Heldigvis kom der nogle søde børn forbi, som havde taget poser med. I deres børnehave havde de lært, at samle affald sammen og tage det med på genbrugspladsen, så det kunne blive lavet om til alt det, de drømte om, og derfor gik de altid rundt med poser, så de kunne hjælpe affaldet på rette vej. De stoppede brat op foran bunken med affald og kiggede nøje på de ti venner. Så åbnede de deres poser og løftede forsigtigt (vælg de udvalgte venner, der skal fortælles om i dag) op i en pose, og bar dem så hen på genbrugspladsen, der havde mange skilte, containere og gravkøer, der kørte rundt.

På genbrugspladsen mødte børnene Genbrugsmanden Ole, som sagde:

'Kun dem, der ved, hvad de kan blive til, får lov at komme ind i Genbrugslandet.'

Børnene kiggede på hinanden og ned i posen, hvor vennerne gemte sig. Vennerne var lidt nervøse, for de vidste ikke, at at genbrugsmanden faktisk var vældig rar og gerne ville hjælpe alle med at passe godt på naturen og sortere deres affald. Langsomt tog en af vennerne mod til sig, og stak hovedet op af posen og fortalte genbrugsmanden, hvad de drømte om at blive til. (se på næste side, hvad hver ven bliver til).

Genbrugsmanden smilede og sagde:

'I har forstået, hvad I kan blive til. Velkommen til Genbrugslandet til jer alle sammen'

Kort efter kom en lastbil og kørte vennerne hen til de rette fabrikker, hvor vennerne kunne laves om. Da vennerne kom ud, var de blevet til lige nøjagtigt det, som de drømte om.

Vennerne var ikke længere triste for de havde fået et helt nyt liv og vidste, at børnene kunne hjælpe dem og alle deres venner med at finde deres vej.

Stil gerne spørgsmål undervejs til børnene for at inddrage dem og deres erfaringer: 'Er der nogen af jer, der har været med mor og far på genbrugspladsen? Hvad så I derhenne?' osv.

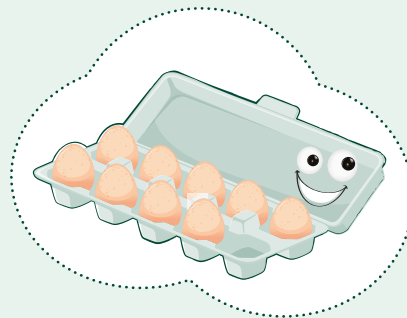
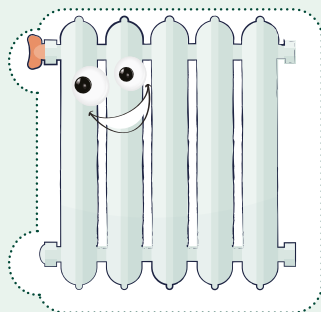
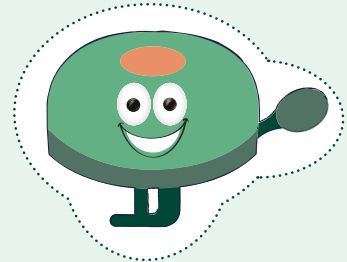
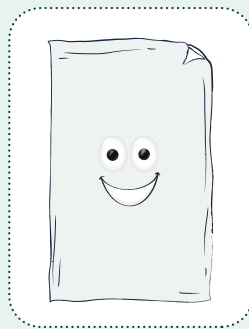
Tag venner op af posen en ad gangen og vis illustrationen af, hvad venen kan blive til.

Se skabelonen på næste side, hvor hver ven fortæller hvad de gerne vil blive til.

Vælg den ven der kommer op af posen

Hvem	Hvad kan jeg blive?
 Danni Dåse	'Hvis jeg kommer i metalcontaineren,' sagde han, 'kan jeg blive smeltet om og blive en flot ringeklokke på en af børnenes cykler'
 Pernille Plastflaske	'Jeg skal sorters som plastik, og jeg drømmer om at blive til en ny legetøjsbil, der kan køre rundt på legepladsen'
 Alfred Avis	'Jeg skal i papircontaineren, og så drømmer jeg om at blive til nyt papir, som børnene kan tegne flotte tegninger og fortælle eventyr på'
 Emma Æske	'Hvis jeg hopper ned i papcontaineren, kan jeg trylles om til en flot gaveæske. Måske bliver jeg den æske, som forældre pakker hemmelige gaver ind i til børnene - eller en skattekiste, hvor børnene gemmer alle deres spændende fund'
 Esben Æble	'Hvis jeg bliver puttet i madskraldespanden, kan jeg blive til jord, som der kan gro nye æbletræer i'
 Mathilde Mælkekarton	'Hvis jeg bliver sorteret sammen med andre drikkekartoner, kan jeg blive til en ny æggebakke, og passe godt på de æg, som i køber nede i butikken'
 Max Malerbøtte	'Jeg skal afleveres som farligt affald, men jeg drømmer om at blive fyldt med ny maling, så jeg kan komme ud og være med til at male flotte farver på et børneværelse'
 Sofie Syltetøjsglas	'Hvis jeg bliver puttet ned i glascontaineren, kan jeg blive til et nyt glas og fyldt med marmelade igen, som børnene elsker at spise'
 Tilde trøje	'Hvis jeg bliver afleveret i containeren med tekstil, kan jeg blive til fyld i en bamse'
 Børge Ballon	'Jeg kan desværre ikke genbruges, men jeg vil ikke ligge og flyde i naturen, så hvis jeg kommer i containeren med restaffald, kan jeg blive til varme i radiatoren, så børnenes huse er varme om vinteren'

De 10 venner

De spor, vi sammen sætter

Hvis vi i pædagogisk praksis skal udvikle børns og vores egen forbundethed til naturen, så må vi organisere os omkring et foranderligt NU.

Af Thomas Linde-Bech, Lektor hos VIA University College og Frederikke Dybdahl Bilenberg, Studiekoordinator og projektleder hos VIA University College

I Projekt Bæredygtighed i børnehøjde har vi sammen med børn og dagplejere i Silkeborg Kommune undersøgt, hvordan vi kan skabe mere forbundethed med naturen, så vi passer på den, respekterer den og ser den som en levende organisme. Dette har vi gjort igennem børnebøger, kunst, egne historiefortællinger, plantning og fokus på insekter og dyr. Vi har været optaget af hvilke steder, dagplejerne kommer med børnene, hvor der er natur (det kan både være i haven, i skoven og andre steder), og hvordan disse steder er med til at give både store og små vigtige oplevelser med naturen.

Det var, og er vores håb, at både børn og voksne igennem en økologisk opmærksomhed på disse møder med særlige natursteder kan bevare deres solidaritet og samhørighed med naturen (Illeris, 2022). For at understøtte dette har vi overgivet os til langsommeligheden, til sansningerne med og uden ord og til en væren med det, der er i naturen. Som en del af projektet har vi bedt dagplejerne om at skrive et kærestebrev til naturen fra dem og børnene. Eksempler på disse breve indleder og afslutter denne artikel og er små stemningsbilleder på, hvordan naturen kan røre os og kalde os til at være i et øjeblik- i et NU.

I projektet har vi været opmærksomme på at følge børnenes perspektiver i mødet med naturen, hvad enten naturen kommer til udtryk som det landlige, grønne eller myren på køkkengulvet (Fink, 2003). I disse møder er der mange sanseoplevelser, som fx solen på ens hud, fugtige fedtede blade i skovbunden og i vores hænder og regndråber i vores hår. I disse situationer er det vigtigt, at børnene får lov til at interagere med steder og materialer, og med afsæt i egne erfaringer får mulighed for at gøre dem til deres egne (Rasmussen, 2006). Når vi går til værks på denne måde, er der selvfølgelig ting, som vi kan forberede og overveje på forhånd. Men ligesom bladene falder forskelligt til jorden, når efteråret kommer, således gælder det også pædagogikken i mødet med børn og voksne. Det falder ud på måder, som vi ikke på forhånd kan regne os frem til og sætte to streger under.

Vi har til hvert møde med børnene og dagplejerne forberedt aktiviteter og tiltag, vi har ønsket at igangsætte. Og som forventet har vi hver gang erfaret, at tiltagene og aktiviteterne udspiller sig meget forskelligt, da de i mødet med børnene har bevæget sig i nye og overraskende retninger.

Vi er på vores tredje besøg i legestuegruppen. Afslutningsvist laver vi insektfælder ud af bagekartoflerne med børnene. Vi sidder i skovbunden omgivet af børn og dagplejere. Vi har netop skåret bagekartofler midt over og er i færd med at udhule dem, da et af børnene rækker ud, tager en af de overskårne og sætter den op for sit øje. Jeg imiterer ham og tager den anden op for mit øje. Han rækker ud og tager min kartoffel og har nu to øjne. Vi griner til hinanden. Pludselig rækker flere børn hænderne frem og vil også have kartofler, og pludselig bliver kartofler til øjne, ører og næser på børn og voksne, og trolde skoven fyldes af latter. (Deltagerobservation, september, 2025). Her ser vi, hvordan en rammesat aktivitet skifter retning.

Stemningen i skoven forandrer sig og går fra at være fordybet og rammesat til at være euforisk og fri. I sådanne situationer kan det være hensigtsmæssigt at give plads til det pjattede og euforiske og anerkende det, som en meningsfuld del af børns leg, hvor de kan udvikle deres legerepertoire (Skovbjerg, 2018).

Undervejs i projektet har vi haft studerende med på besøg hos dagplejerne og børnene. Inden besøget har vi talt med de studerende om de tiltag, vi har forberedt: Bygge en hule, læse en bog i hulen og lave planteaftryk. Men som de studerende udtrykte det: 'Et udgangspunkt, som syntes klart og konkret. Dog viste virkeligheden i dagplejen hurtigt, at når børns perspektiver og naturens umiddelbare tilstedeværelse kalder på noget andet, må vi som pædagoger turde følge dette kald'.

Det, de studerende her har identificeret var, at der opstod en mulighed for at inddrage børn som medskabere i aktiviteten, så de ikke blot var modtagere af det, de voksne igangsatte, men

ligeværdige i samspillet (Warming, 2011). Her kunne man nemlig inddrage børnenes perspektiver, oplevelser og initiativer, når man slap tøjljerne en anelse.

Dette er trådt frem, da de studerende sammen med børnene satte sig i den netop byggede hule for at læse en bog. Et barn afbrød med ordene: 'En tissemyre! Tissemyren bor her.' Dette indspark fra barnet tog de studerende imod, og aktiviteten ændrede derefter karakter med afsæt i barnets perspektiv. Interessen blev vendt mod insekter, blade og grankogler, som blev centrum for børnenes nysgerrighed og samspillets forløb. De studerende valgte at følge børnenes spor, og i stedet for højtlesning brugte de sammen med børnene hulen til at sanse, mærke og tale om det, børnene så og følte.

Et andet eksempel er også med udgangspunkt i hulebyggeri, hvor der i en af de store, gamle træstammer (der var et bærende element for hulen) var en lille fordybning, hvor der over tid havde samlet sig regnvand. 'Se, et troldebadekar!', sagde en af de voksne. Det lille badekar blev omdrejningspunktet for en længere samtale om, hvor mange trolde, der boede i stammen, og om de mon delte badekar med det egern, som vi læste bog om? Efterfølgende har flere ture til skoven været med det formål at kigge til det særlige sted med troldebadekarret.

Aktiviteter som en inspirerende ramme

Det er en god idé at gøre sig overvejelser omkring, hvad man vil med børnene i naturen. Det kunne være troldekunst eller plantetryk, så man har en ramme

for samværet. Men rammen skal være fleksibel, så der er mulighed for at inddrage børnenes initiativer undervejs, med udgangspunkt i, hvad de sanser og erfarer i mødet med omgivelserne. Derfor skal de aktiviteter og tiltag, der præsenteres, ikke være for styret, men snarere en inspirerende ramme, der på linje med børnenes perspektiver skal være ingredienser i aktiviteter, hvor vi aldrig helt ved, hvad der kommer til at ske. Vi skal nemlig være nysgerrig sammen med børnene og gå på opdagelse og udforske naturen, dyr og planter på en respektfuld og omsorgsfuld måde. Her kan der opstå noget særligt, som der gjorde for en af de deltagende dagplejere.

'Jeg er undervejs i projektet blevet opmærksom på at være taknemmelig for naturen. At sige tak. Jeg har i mange år taget den for givet og ikke tænkt over det. Nu siger børnene og jeg tak til naturen og krammer træerne' (Lone, dagplejer)

Projektet har tydeliggjort, hvor vigtigt der er at turde følge spor og stier, der sammen trædes undervejs. Dette har vi både mærket i planlægningen og i samværet undervejs.

Og det er som om at de ringe i vandet, som vi sammen skaber, bliver større og større for hver gang, vi har mødet. Fordi både dagplejere og børn griber det NU, de sammen finder meningsfuldt. Vi slutter artiklen af med endnu en kærlighedserklæring, der understreger den meningsfuldhed, der opleves i forbundethed til naturen.

Kære natur

Jeg elsker, at du er en del af mit liv, og at jeg kan være sammen med dig præcis, som jeg er. Glæder mig hver dag til at vågne op og være sammen med dig.

Tak fordi du har plads til, at jeg må være sur og råbe højt, eller være glad og fjollet og løbe rundt på bare tæer.

Jeg elsker, at hver dag med dig er forskellig. Nogle dage er lyse, varme og solrige, mens andre er mørke, blæsende og kolde.

Du giver mig så mange gode oplevelser, og jeg finder ro, når jeg er sammen med dig.

Du giver mig blomster, planter og bær, jeg kan plukke og nyde.

Du viser mig forskellige dyr, jeg kan lære om.

Jeg kan bruge dine ting til at lave flotte billeder med, bygge huler af og jeg kan samle brænde til bålet.

Det er bare det bedste at være sammen med dig.

Kærlig hilsen fra os

Illeris, H. (2022) Vi bliver skov bliver vi: Økologisk opmærksomhed i kunst og håndværk gennem kunstnerisk praksis i naturen. I: Skregelid, L. & Knudsen, L.N. Kunstens betydning? Utvidede perspektiver på kunst og barn & unge (s.117-136). CAPPELEN DAMM FORSKNING RED

Ontong K. & Le Grange, L. (2014) The role of place-based education in developing sustainability as a frame of mind. Southern African journal of environmental education, vol. 30, 2014.

Rasmussen, K. (2006). Børns steder- børns egne steder og voksnes steder til børn. Billesøe og Baltzer.

Warming, H. (2011). Børneperspektiver. Akademisk Forlag.

Fink, H. (2003). Et mangfoldigt naturbegreb. I P. Agger, A. Reenberg, J. Læssøe, & H. P. Hansen, Naturens værdi: vinkler på danskernes forhold til naturen (s. 29 - 37). Gads forlag.

Skovbjerg, H. M. (2018). «Nu skal I ikke højere op.» Om leg og pædagogisk praksis i skolen. I H. H. Møller, I. H. Andersen, K. B. Kristensen & C. S. Rasmussen (Red.), Leg i skolen (s. 10-30). Unge Pædagoger

Projektet består af en dataindsamling, et aktionslæringsprojekt med 3 besøg og prøvehandling i de mellemliggende perioder og dernæst en videnopsamling i katalogformat.

Vi har derudover designet og implementeret et element på DT-specialiseringen modul 8 for en gruppe studerende.

Der deltager 5 individuelle dagplejere og en legestuegruppe med 5 dagplejere i.

Trolde, blåmejser og fælles popcorn-hjerne: Sådan planlægger en legegruppe i Balle inspirerende temaer

En legegruppe i Silkeborg har skabt deres egen måde at lave sammenhængende og bæredygtige aktiviteter for deres dagplejebørn gennem fælles planlægning og temaforløb. Her deler de deres erfaringer og tips til, hvordan andre legegrupper kan gøre det samme.

Af: Julia Sakskjær Petersen, affaldsnørd hos Teknik- og Miljøafdelingen i Silkeborg Kommune

I Balle, i det nordlige Silkeborg, mødes en gruppe dagplejere ugentligt til legegruppe, og de har fundet en god rytme, der gør det muligt at skabe engagerende og bæredygtige aktiviteter for børnene, uden at planlægningen dræner dem. Ved at planlægge temaforløb sammen og fordele ansvar, får de sat alle deres forskellige styrker i spil.

'Det kører mere på skinner, når man har planlagt og sat navn på, hvem der gør hvad,' fortæller Susanne Broberg. Gruppen mødes jævnligt online på Teams i børnenes lurtid, både for at planlægge, men også for at tale om de aktiviteter, de har lavet, så de kan justere og rette de kommende aktiviteter til, så det passer til børnene. De har tidligere haft tema om eksempelvis krible krable, blåmejser, sommerfugle og meget andet.

Temaer der fanger børnenes fantasi

Et af de mest populære forløb har været et trolde tema, hvor børnene lavede trolde af naturmaterialer, sang trolde sange og byggede trolde huler i skoven.

'Børnene fik trolde haler og grønt hår - de blev lidt trolde,' griner Lene Lysdal.

Deres oplevelse er, at genkendelighed er meget vigtig for, om børnene griber det pågældende tema, og at de derfor ikke skal være bange for at strække det samme tema over en eller to måneder. 'Når vi kører med det samme emne over længere tid, bliver det genkendeligt for børnene. De ved, hvad der skal ske, og leger bedre med,' siger Susanne Broberg.

De oplever, at børnene engagerer sig bedre, og får ord for temaet, når de tillader sig at strække temaet længere ud. Samtidig bliver det lettere at gribe børnenes interesse for små detaljer i temaet, forfølge deres nysgerrighed og lade dem være med til at bestemme, hvilken retning temaet skal udvikle sig i.

Bæredygtighed som en naturlig del

Det har altid været naturligt for dagplejerne i legegruppen at tænke bæredygtighed ind i aktiviteterne - både i materialevalg og i brugen af naturen. 'Vi bruger meget genbrug: Toilettruller, frugtposer, plastikdimser, der er tilovers. Og vi lavede trolde af grankogler og pinde,' fortæller Susanne Broberg.

De mødes ofte ude i naturen, når de har legegruppe. Både fordi ingen af dem har plads til, at alle kan samles indendørs, men også fordi de oplever, at børnene leger særligt godt ude i skoven. De har altid nogle tæpper med, hvor de mindste og helt nye børn i dagplejen kan sidde sammen med nogle af de voksne, hvis de har brug for en lille pause i legen. Imens kan nogle af de andre dagplejere igangsætte lege og aktiviteter med børnene.

Inspiration og fælles ansvar

Dagplejerne inspirerer hinanden og bygger videre på hinandens idéer. 'Det den ene ikke kan finde på, kan den anden. Vi bliver helt vildt inspireret af hinanden,' fortæller Lene Lysdal.

Tips til en god planlægning

1. Planlæg sammen - brug digitale møder i lurtiden til at koordinere og fordele ansvar.
2. Evaluer løbende - hvad der gik godt, hvad børnene særligt var interesseret i og hvad der kan justeres.
3. Tænk bæredygtigt - brug genbrugsmaterialer og naturens egne ressourcer.
4. Skab genkendelighed - lad temaer strække sig over tid, så børnene når at fordybe sig.
5. Inkluder alle børnene i aktiviteterne og samtalerne - skab trygge rammer for dem, der har brug for ro.
6. Involver forældrene - del billeder og beskrivelser via Aula, så de kan følge med i børnenes tema.

De understreger samtidig, at de ikke arbejder med faste aftaler eller fordeler ansvaret langt ud i fremtiden. I stedet sker det løbende - næsten dagligt - så dem, der har kompetencer inden for det, der opstår i fællesskab, kan bringe dem bedst i spil. Fordi de vender tilbage til det samme tema mange gange, får de mulighed for at introducere en bred vifte af udtryksformer og aktiviteter.

'Alle får deres evner i spil undervejs i et forløb,' forklarer Lene Lysdal. Det gør det muligt at tilpasse aktiviteterne til børnegruppen og deres behov.

Nogle er gode til at kigge online i Facebookgrupper eller på Instagram eller Pinterest efter konkrete idéer til et tema, mens andre kender en sang eller en bog, der kan bruges. Den fælles sparring betyder, at de inspirerer hinandens tanker og finder på bedre idéer sammen.

Legegruppen består af

Susanne Broberg
Lene Lysdal
Helle W. Kristensen
Jonna J. Larsen
Irene V. B. Pedersen
Isabella R. Balle

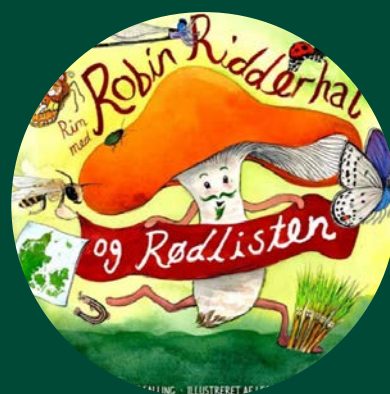
Læs og lær om bæredygtighed

Gode bøger i børnehøjde. Børnebibliotekaren anbefaler...

Camilla og Trine arbejder med Outdoorbiblioteket på Silkeborg Bibliotek.

Outdoorbiblioteket er en fælles betegnelse for alle bibliotekets tilbud om natur, udeliv og bæredygtighed til børn og børnefamilier i Silkeborg Kommune og spænder fra lorteworkshop og naturskattejagter til ulvearrangementer og naturrygsække

Rim med Robin Ridderhat og rødlisten' af Lotte Salling

En smuk og fin billedbog, der blander rim, sproglek og fakta om nogle af de mindre kendte arter i den danske natur, som alle sammen er truede og på den såkaldte rødliste. Bogen er opstået på netop Silkeborg Børnebibliotek og skrevet i samarbejde med biologer fra både Silkeborg Kommune og Aqua Akvarium og Dyrepark og med de fineste illustrationer af Lea Letén. Til arbejdet med emner som natur, miljøbevidsthed og bæredygtighed har Silkeborg Børnebibliotek lavet en række gratis læringsforløb. Det hele samt en tilhørende skattejagt kan printes ud fra forfatteren eller bibliotekets hjemmeside.

Til børn fra 5-8 år

**'Leg, sorter & lær meget mere:
22 rim og lege om affald og natur'
af Trine Klokke**

Bæredygtighed og affaldssortering... Der er mange svære ord, når de voksne snakker om genbrug og miljøbevidsthed. I denne bog er teksten på rim, og det gør det hele lidt sjovere og nemmere at huske. Bogen fortæller om, hvordan man laver sit eget sorteringssystem, og hvordan man kan lave stenkurer på legepladsen til insekter og meget mere.

Til børn fra 4-8 år

**'Skovens bedstebyggere'
af Cally Stronk**

Hyggelig og sød fortælling om, hvad der sker med dyr og natur, når vi mennesker flytter ind. I skoven lever en gruppe fredelige dyr. En dag flytter en masse gravemaskiner og mennesker ind, som skal i gang med at bygge et hus. I starten bliver dyrene vrede, men så beslutter de sig for at hjælpe menneskene med at bygge på den bedst tænkelige måde for naturen og dyrene omkring dem.

Til børn fra 3-6 år

**'Hugos nye hus'
af Lily Murray**

Krebsen Hugo er vokset ud af sit hus og må finde et nyt. Men stranden og vandet er fuld af plastic og affald, der ikke kan bruges. Heldigvis finder han nogle venner, der kan hjælpe. Bogen er skrevet på rim, er god til de mindre børn og sætter fokus på, hvorfor vi skal passe på naturen omkring os og sortere og genbruge vores affald.

Til børn fra 2-7 år

**'Min grønne dag:
10 grønne ting jeg kan gøre'
af Melanie Walsh**

Hvordan kan vi sammen være med at gøre verden grønnere? Derhjemme og til hverdag? I bogen her får man ti helt lavpraktiske forslag til, hvad man selv kan gøre for at gøre verden til et bedre sted. Det er en rigtig fin bog til de mindre børn også.

Til børn fra 3-6 år

**'Styr på skraldet'
af Judith Koppens**

Sød og god fortælling om en flok dyr, der tager på tur til stranden med tæpper og madkurv. Da de skal hjem, lærer pindsvinet de andre dyr om, hvordan man korrekt sorterer sit affald. Bogen har søde tegninger, og det hjælper lidt på de tunge emner, at hovedpersonerne er dyr. Læs også om de samme dyr i bogen 'Plasticsuppe'.

Til børn fra 3-7 år

**'Vores jord: værd at værne om:
klima, miljø, undergrund, natur'
af Hanna Schmitz**

Bogen er til de ældste børn i børnehaven og forsøger at forklare, hvad det er, vi skal passe på, og hvorfor det er vigtigt, at vi alle sammen hjælper til. Bogen forklarer altså både, hvordan vores smukke planet er bygget med havene og skovene, men også hvordan man ved at genbruge og huske at slukke lyset er med til at passe på den skrøbelige natur.

Til børn fra 5-9 år

Saml en materialekasse

Rigtig meget af vores affald har potentiale til at blive brugt til fantastiske kreative projekter, hvis vi rengør det. Lav en kasse eller hylde, hvor du samler et lille materialelager til kreative projekter.

Måske ved du ikke med det samme, hvad du skal bruge den konkrete ting til med det samme, men det er helt ok, du kan lade børnene være med til at finde på idéer.

Det kan du eksempelvis lave

- Forhøjninger i æggebakken kan sammen med lidt vat blive til påskeharer
- Mælkekartoner kan limes sammen og blive til små huse
- Makrel-plastikbøtten kan bruges til at samle perler i eller som forlygter på en papkassebil
- Creme fraichebøtten kan bruges til at forspire planter
- Toiletruller kan blive til kikkerter eller kuglebaner
- Små plastiklåg kan blive til hjul på en mælkekartonbil

Inviter Silkeborg Forsyning ud for at fortælle om affald

Silkeborg Forsyning har et tilbud om at komme ud til børnehaver for at fortælle om affald.

Læs mere om deres tilbud på <https://www.silkeborgforsyning.dk/genbrug-og-affald/undervisning>

Genbrugsorkester

Lav sjove musikinstrumenter af genbrugsmaterialer!

Lim tomme dåser sammen til et trommesæt. Fyld plastflasker med ris eller lav rasleæg af toiletruller med majs-kerner, luk enderne godt. Sæt elastikker på hule papæsker og forvandl dem til guitarer.

Når instrumenterne er klar, kan I spille og synge børnenes yndlingsange sammen - og måske lave jeres helt egen lille koncert!

Lav dit eget papir

Riv gammel avis-papir i småstykker sammen med vand og give det en god tur i blenderen. Hæld massen ud på et net, en gammel badmintonketcher eller et viskestykke og lad det tørre - så har I selv lavet genbrugspapir!

Lav bivoks-wrap

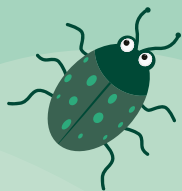
Indsaml gamle t-shirts hos forældrene og klip dem til klude. Køb bivoks. Store børn kan godt hjælpe i køkkenet med at smelte voksen, men sørg for at en voksen står for at dyppe kludene i bivoksen og hænge dem til tørre. Voksen tørrer hurtigt, så børnene kan mærke på dem. Pak madpakkerne ind i dem, når I skal på tur.

Bæredygtig aktivitet

Her kan du finde et
til alle år

Bygtige teter

væld af aktiviteter
stiderne

Lav et miniøkosystem

Brug gamle syltetøjsglas eller store rødbedeglas og lav et lukket økosystem, som aldrig skal vandes.

Tag jord ude fra haven, som allerede indeholde smådyr, bakterier og alt det, der skaber et mikro-økosystem. Find en plante at putte i krukken - en lille pragtlilje fungerer fint. Pynt krukken med sten og bark - og put evt. en lille legetøjsfigur derned, som kan bo derinde. Vand planten og skru låget godt på, hvorefter den stilles i en vindueskarm.

Herefter passer planteterrariet sig selv i flere år, fordi sollyset er med til at skabe fotosyntese i glasset.

Tip!

Det er bedst at lakere smykkerne, inde de bruges. Ellers risikerer farverne eller de rå bønner at smitte af på tøjet.

Smykker af bønner og ærter

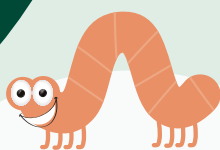
Du kan bruge mange forskellige slags tørrede bønner, f.eks. azukibønner, sorte bønner, limabønner, mungbønner eller mange andre. Læg de tørrede bønner i blød natten over og tjek, at de er bløde nok til at stikke en nål igennem. Brug en stærk tråd, og træk bønnerne på tråden og lav en flot halskæde. Du kan også bruge tørre pastarør. Når halskæden eller armbåndet er færdigt, skal bønnerne tørre et par dage. Herefter kan I male bønnerne i flotte farver.

Tag på besøg i Læringsuniverset

Vidste du, at Silkeborg Forsyning har bygget et eventyrunivers på genbrugspladsen på Tietgensvej. Her kan børnene lære om affald, genanvendelse, høre affaldseventyr og se med egne øjne, at affald kan blive til guld.

Book et besøg på
<https://www.silkeborgforsyning.dk/genbrug-og-affald/undervisning>

Byg en regnormemontre

Terrariet kan bygges af et gammelt akvarium eller en gennemsigtig plastikdunk og indrettes med jord, blade, sten og planter. Børnene kan være med til at smide grøntsagsresterne fra deres madpakker i terrariet og følge, hvordan ormene omsætter æbleskrog osv. til jord. Du kan se en mere detaljeret guide i aktivitetsguiden på side 12.

Strømpedyr

Bed forældrene om at tage enlige strømper eller hullede sokker med. Fortæl børnene, at strømperne skal genbruges til sjove sokkedyr.

En gammel pude eller dyne, der er udtjent kan sprættes op, så fyldet kan bruges til sokkedyrene. Øjne kan laves af knapper eller rulleøjne. Til helt små børn kan øjnene i stedet males på eller broderes med farverigt tråd.

Sokkerne kan også blive til hånddukker, eller laves til kæpheste, hvis man bruger en pind til kroppen og syr garnrester på som man og pandelok på strømpehesten

Tip!

Du kan også skrive ud og invitere børnenes bedsteforældre til at være med til at afholde reparationsdagen, og spørge dem på forhånd, hvad de er gode til at fikse.

Hold reparationsdag

Lad børnene tage legetøj med, som skal repareres, eller sortér selv legetøj fra når det går i stykker i ugerne op til. Det kan f.eks. være bøger, hvor siden er revet halvt af, men som kan reddes med noget tape, figuren, der skal have limet armen på igen eller andre småreparationer. Tag børnene med i processen, så de ser hvordan, deres ting kan repareres og få nyt liv.

Byg et byttehus

Brug træ fra genbrugspladsens genbrugsbutik eller et gammelt skab med låger. Det er en god idé at bygge det på ben, så byttehuset er i øjenhøjde. Skal det stå udenfor, så brug vandfast maling.

Skriv en lille seddel i byttehuset, så det er nemt at forstå, hvordan det skal bruges, f.eks. 'tag en bog eller en ting og læg selv noget i skabet.'

Husk at holde øje med skabet jævnligt sammen med børnene og tjek, at der er ting i det, og at det ser pænt ud.

Skriv evt. til lokalavisen og fortæl om projektet, eller lav plakater sammen med børnene og sæt op, så flere får mulighed for at bruge byttehuset.

Rumskibe af papkasser

Gem store papkasser, og lad børnene være med til bygge dem om til fantastiske rumskibe. De kan både males i flotte farver, få skåret vinduer (med hjælp fra de voksne) og pyntes med hvad, I har ved hånden af materialer.

Forår

Lav trolde i naturen

Alt, hvad du skal bruge er noget ler og de naturmaterialer I kan finde i nærheden. Bagefter kan I gå ud og sige hej til troldene hver dag, og se på, hvordan de langsomt forsvinder, efterhånden som det regner.

Frø der egner sig godt til frøbomber

Du kan bruge mange forskellige frøblandinger med vilde blomster eller f.eks. Solsikke, Morgenfrue, Forglemmigej, Hjulkrone, Valmue, Ærteblomst, Lavendel, Honningurt etc.

Plant et frø

Gem yoghurtbægre eller creme fraichebøtter og lad børnene plante fx solsikkefrø eller ærter i dem.

Følg med i væksten og tal om, hvad planter har brug for, for at trives.

Lav et vandhul

Find et sted på børnehavens legeplads eller i dagplejens baghave, hvor du kan lave et lille vandhul. Det skal ikke være særlig stort af sikkerhedsårsager, men I kan f.eks. grave en opvaskebalje af plastik eller metal ned i jorden, et sted, hvor der både er skygge og sollys. Køb et par vandplanter eller find et par små skud i en lokal sø og sæt dem i baljen sammen med sten på bunden. Derefter fylder du regnvand i, og 'poder' baljen med de rette bakterier ved at tilsætte en lille smule søvand.

Herefter skal du bare vente og holde øje med, at naturen lige så stille flytter ind.

Lav en frøbombe

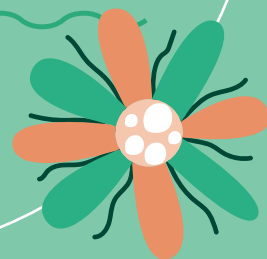
Frøbomber er små kugler lavet af ler, fyldt med blomsterfrø. De kan kastes ud steder i naturen, hvor der mangler blomster. Fordi frøene er pakket ind i lerkuglen, bliver de ikke blæst væk eller spist af fuglene.

Bland jord, ler og vand, så det samler sig til en kugle. Du skal have mest ler i blandingen og ikke så meget vand, så holder lerbomberne bedst formen. Form kugler, og lav et hul i midten af kuglen med fingrene, hvor frøene kan hældes ned i. Luk hullet med mere ler og sæt kuglerne til at tørre på noget avispapir eller i en æggebakke. Efter et par dage, kan de smides i naturen.

OBS: Hvis det slet ikke regner, når de smides i naturen, kan I vande dem med en vandkande

Det skal du bruge

Ler
Kompost eller havejord
Frøblanding
Vand

Tip!

Du kan selvfølgelig også lave denne leg med krydderier og andre ting, der dufter.

Skovduft-gætteleg

Find mos, bark, grankogler, blomster osv der lugter, og læg dem i små bølter, som ikke er gennemsigtige. Lad børnene se hvad der bliver puttet i hvilken æske. Giv dem herefter bind på øjene, og så skal de ved hjælp af lugtesansen gætte hvad der er i hvilke bølter

Tryl tulipaner sribede

Køb et bundt hvide tulipaner, eller dyrk dem selv i haven. Det er vigtigt, at de ikke er sprunget helt ud endnu. Bland vandfarve i vandet og sæt tulipanen i vand. Vandet skal være kraftigt farvet for at du får et flot resultat. Herefter kan I følge med i den næste par timer, hvordan blomsten suger det farvede vand op gennem bittesmå rør, og og bliver sribet.

Lav mælkebøttesirup

Find et sted med mælkebølter, hvor der ikke er meget trafik og hvor du ved, at der ikke sprøjtes med ukrudtsfjerner. Så kan du lave en lækker sirup, der smager af sol og sommer.

Du skal bruge

50 mælkebøttehoveder

900 g sukker

1 liter vand

1 citron (eller citronsaft)

Sådan gør du

Få børnene til at hjælpe med at pille det gule ud af mælkebøttehovederne, så alt det grønne ikke kommer med - det gør nemlig siruppen bitter. Hæld en liter vand over blomsterhovederne og lad det simre i ca 30 minutter. Væsken sies over i en ny gryde, så blomsterpulpen sies fra. Tilsæt sukkeret og kog blandingen, til den bliver tyktflydende - det kan godt tage mere end en time, hvor du går til og fra for at røre i gryden hvert 5. minut.

Test konsistensen ved at dryppe en dråbe på en tallerken og stil den i køleskabet for at se hvor meget, den flyder ud. Når du er tilfreds med konsistensen, hældes siruppen på glas og kan holde sig flere måneder i køleskabet.

Hvad kan gendyrkes?

Der er rigtig mange grøntsager, som kan gendyrkes, så prøv dig bare frem, du kan f.eks. starte med porre, bladselleri, gulerødder, salat, forårsløg eller løg.

Gendyrk grøntsager

R rigtig mange grøntsager kan gendyrkes, og på den måde kan man lave mad sammen med børnene.

Bunden af grøntsagsresten plantes ned i jorden, og potterne stilles i en vindueskarm. Der er forskel på, hvor hurtigt planterne gror. Nogle spirer allerede efter et par dage, og andre først efter adskillige uger.

OBS: Vidste du, at du faktisk også kan plante eksempelvis avocadosten og gro flotte (men ikke spiselige) planter.

Det skal du bruge

Urtepotte, syltetøjsglas, creme fraichebøtte eller konserverdåse

Jord fra haven eller pottemuld

Plantedele, f.eks. gulerodstop, salat-stok, porrestump etc.

Byg et alfebo

Find et træ ude i skoven med rødder, der stikker lidt ud, så der er en hulning i træet. Saml grene, flotte sten og andre naturmaterialer, og byg et fint alfebo, som børnene kan vende tilbage til og besøge jævnligt.

Lav en naturbog

Saml nogle A4-ark sammen og fold dem på midten til en A5-bog.

Saml blade og blomster og lim dem ind i en bog efterhånden, som årstiderne skifter, så du ved årets slutning har en hel bog, der fortæller om hver årstid.

Naturskattejagt

Lav en liste over ting, børnene skal finde i naturen, f.eks. en fyrrekogle, et blad med huller, en sten med mønster, et stykke bark osv. Brug gerne en æggebakke til at samle skattene i. Alternativt kan du farve hullerne i æggebakken og lade børnene gå på jagt efter noget i naturen, der har samme farver.

Stensculpturer

Saml sten og tag dem med hjem. Her kan du bruge limpistol til at samle dem til flotte skulpturer.

Skovtur med affaldsjagt

Tag poser med og saml affald i naturen. Når I kommer hjem, så spred affaldet ud og sortér det i de rigtige skraldespande sammen. Efterfølgende kan du fortælle historien 'De ti venner og rejsen til Genbrugslandet,' (Se guiden på side 22) og udvælge de typer af affald I fandt på jeres tur.

Forårsbingo

Lav et ark med billeder af forårstegn, f.eks. vintergækker, grønne blomsterspirer, erantis, humlebi, sol osv. Og tag dem med på gåtur eller hæng dem op derhjemme. Når I har set nogle af forårstegnene, kan I krydse dem af på listen.

Sommer

Hyldeblomstpandekager

I løbet af juni blomster hylden, og det er derfor oplagt at lave pandekager med hyldeblomster i.

Dyp blomsterne i pandekagedejen og steg dem på en pande eller over bål. Lad stilken blive på, mens pandekagen steger, så kan du nemlig spise pandekagen direkte fra blomsterstilken.

Både af bark og blade

Gå en tur i skoven og find barkstykker, blade og små pinde. Byg små barkbåde og test, om de kan sejle i baljer med vand.

Tip!

Har du ikke mulighed for at finde nedløbsrør, kan du i stedet bruge en træplade og en masse plastikflasker. Skær flaskerne halvt over og søm dem fast på pladen, så vandet kan løbe ned i små vandfald fra en plastikflaske til en anden og til sidst over i en spand.

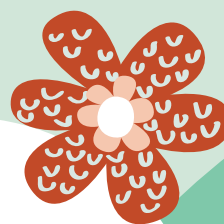

Lav en vandbane

Brug gamle nedløbsrør til at lave en bane med vand.

Bruger du nedløbsrør kan børnene bruge barkbåde til at sejle gennem vandbanen med.

Skab kunstværker med blomsterpres

Pluk de flotte blomster, I finder på jeres gåture, og pres dem mellem bøger. Når de er presset og tørret, kan I lave flotte kunstværker i billederammer fra den lokale genbrugsbutik.

Tip!

I kan også bygge små gondoler til karrusellen af mælkekartoner eller lign. som dyrene kan sidde i.

Cykelkarrusel med skovdyr

Sæt et gammelt cykelhjul på en stang, så det kan dreje rundt horisontalt. Sæt stangen op et sted på legepladsen, eller i haven. Herefter kan børnene samle sten, grankogler, blade og andre naturmaterialer, og lime dem sammen til små figurer. Figurene bindes på snore, som fastgøres til hjulets eger, og vupti kan dyrene komme op og prøve karrusellen.

Blæsevejrsvimpel

Find grene i skoven, og brug gamle stofrester og snor til at lave en fin vimpel. Næste gang det blæser, så tag vimplerne med på gåtur og se dem flagre flot i vinden.

Mal planteskilte

Gå en tur, hvor I samler flade sten. Når I kommer hjem, kan I tegne på dem, og skrive navnene på de grøntsager, I har plantet, så I kan huske, hvad der kommer op ad jorden.

Træperler af hyldegrene

Find nogle grene fra en hylde og skær dem i 1-2 cm lange stykker. Hyldegrene er bløde indeni, og børnene kan derfor lave dem til træperler ved at afbarke dem, udhule dem med en pind eller et søm, og slibe dem med sandpapir. Derefter kan træperlerne sættes på snor som de er, eller males, inden de samles til flotte smykker.

Mesterdetektiverne og den forsvundne bamse

Fortæl en lille historie, du selv finder på, om en bamse, der er blevet væk, og at børnene skal være mesterdetektiver, der leder efter spor. Del børnene i små grupper og send dem ud at lede efter spor efter den forsvundne bamse.

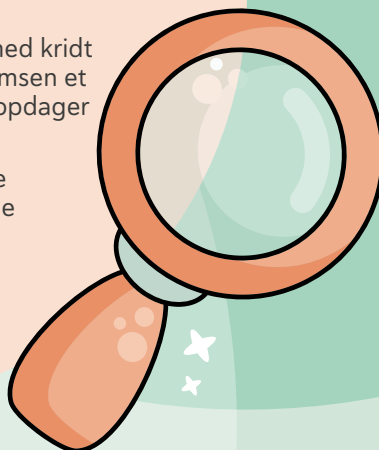
Forberedelser

Tegn pile eller små bamsepoteaftryk med kridt i en lille rute i nærheden og placer bamsen et godt sted, hvor forbigående ikke opdager den så nemt.

Er der mange børn, kan du lave flere forskellige ruter, eller sende dem ud på skift i små hold.

Tip!

Går I all in på legen, kan hver af børnene lave deres eget forstørrelsesglas, inden de skal ud på detektivjagt.

Kunstværk af strandskaller

Brug strandskaller, forstenede søpindsvin og flotte afrundede sten fra en strandtur som materialer til et flot kunstværk. Find billedrammer i den lokale genbrug, fjern glasset, og skab flotte kunstværker ved at lime strandskallerne enten direkte på billedrammen, eller på et stykke pap, som passer ind i billedrammen.

Tip!

Kontakt materialelageret på Tietgensvej og spørg dem om de har billedrammer liggende, hvor glasset er gået i stykker, så kan du nemlig genbruge dem til kunstværkerne.

Naturmaling

Børnene kan selv lave naturmaling, så de ikke behøver at bruge normal maling. Du kan f.eks. bruge mælkebøttehoveder, birkeblade, kaffe, krydderier, brombær, mos, græs. Du kan også lave blæk til at skrive med ved at putte jernsøm i vand sammen med agern og bark fra et egetræ. Efter et par dage er blandingen blevet helt sort, så man kan tegne med det.

Tip!

Læs mere på
side 16

Byg en insektbørnehave

Find et sted i haven eller på legepladsen, I kan indrette som insektbørnehave. Find ting fra naturen, lav et lille vandbad med sten i, så insekterne kan få vand osv. Nu kan I følge med i insekternes liv.

Insektkapløb

Find hver en snegl eller bille og løft dem forsigtigt hen til der, hvor kapløbet skal foregå.

Lav en mållinje og hep insekterne i mål. Husk at løfte dem forsigtigt tilbage, hvor de kom fra, når I er færdige.

Tip!

Hvis børnene er lidt større, kan du evt. tegne 5 steder med ild i to rækker og lade børnene løbe på skift i stafet, for at slukke ilden. Vinderne er det hold, der først får slukket al ilden.

Brandmandsleg

God aktivitet til en varm dag. Brug kridt til at tegne ild, flammer og små huse med ild i taget osv.

Stil en balje med vand og små plastikopper eller lignende og lad børnene løbe rundt og 'slukke ilden' ved at viske kridtet ud med vand.

Efterår

Kastanjedyr

Lav små figurer med kastanjer, tændstikker og øjne. Eller bor huller i kastanjerne og saml dem på en snor til en flot halskæde.

Regnvandsleg

Saml regnvand i spande og lad børnene lege med vandet - fx ved at vande planter, lave små både af bark eller undersøge, hvad der flyder og synker. Hvis du har et stykke gammel tagrende, kan I bruge det til at hælde vand ned af og sende bådene igennem.

Byg en natururo

Gå en tur i skoven og saml blade, kogler og pinde. Hjemme kan børnene samle delene med snor og lave en fin uro.

Efterårskrans

Find en halmkrans og tag ud i naturen og saml grankogler, kastanjer flotte blade osv. Læg det til tørre derhjemme, og lim dem fast på en halmkrans eller noget ståltråd. Put evt. et flot farvet silkebånd på til sidst.

Fuglefoder

Køb fedt - f.eks. Palmin og lav fuglekugler med eksempelvis solsikkefrø.

Husk at putte en snor i kuglen, mens den formes, så den kan hænges op.

Alternativt kan du klippe små bølter af mælkekartoner og hælde fuglefoderet derned sammen med snoren.

Når det er tørret, kan de hænges op i træerne uden for vinduet, så børnene kan følge med i, at fuglene spiser af dem.

Stempeltryk med blade

Saml blade i skoven og tag dem med hjem. Smør maling på bladene og brug dem som stempler til at lave aftryk på papir.

Armbånd af rønnebær

Pluk rønnebær og find fiskesnørre og en synål, så du kan trække bærrene på snor. Armbåndet hænges til tørre, indtil bærrene er skrumpet ind og ikke afgiver farve længere.

Lav en Fuglekikkert

Lad børnene dekorere to toiletruller hver med maling, klistermærker eller tuscher. Når de er færdige, limes de sammen, og der sættes snor på. Vupti, en fuglekikkert, som I kan tage med udenfor og bruge til at kigge på fugle og tale om arterne.

Lav en regnmåler

Klip en halvliters plastflaske over, og hæld en deciliter vand i ad gangen, og tegn streger. Herefter kan regnmåleren sættes på en pind og placeres i haven eller på legepladsen.

Hver gang det regner, kan I sammen tjekke hvor meget regn der er faldet og tale om, hvorfor det regner.

Lav evighedsbuketter

I sensommeren eller starten af efteråret kan I gå ud i naturen og finde blomster, som I kan tørre og lave til flotte evighedsbuketter.

I kan f.eks. bruge smørblomster, lavendel, valmuer der er afblomstret, roser, hortensia, hyben eller røllike.

I kan også tage ud til en lokal landmand og spørge, om I må tage nogle kornstrå - hvede, havre, rug og byg er rigtig flotte i buketterne.

Blomsterne hænges op med hovederne nedad på et tørt og mørkt sted, indtil de er helt tørre.

Herefter kan de sprayeres med hårlak, så formen holder bedre, og de ikke drysser for meget.

Lad børnene være med til at samle en buket af blomsterne og bind et flot bånd om dem, så har de en smuk gave til deres forældre.

Lav en efterårslampe

Saml flotte efterårsblade i skoven, og lim dem på et syltetøjsglas. Sæt et stearinlys eller LED-lys ned i den, og så har du en flot lanterne, der kan stå i vindueskarmen.

Naturkunst

Saml blade, blomster og grene, og lav billeder eller mønstre på jorden. Aktiviteten fungerer særlig godt i efteråret, hvor bladene har mange forskellige farver.

Tag billeder af kunstværkerne, da de ikke skal tages med hjem.

I kan også lave f.eks. dyretema, hvor børnene skal skabe f.eks. en løve eller et andet dyr.

Kreér naturcollager

Brug blade, bark og mos til at lave billeder, som sættes i en fin genbrugsramme. Du kan også bede børnene plukke blomster, som I kan tørre og sætte i en billedramme til en fin gave.

Nissebo

Find skotøjsæsker, og lad børnene indrette et nissebo i æskerne ved hjælp af genbrugsmaterialer og vandfarver.

Idéer til at starte din fantasi:

- Tændstikæsker og en rest stof kan blive til en nisseseng
- Tre tændstikæsker limet sammen bliver til en kommode
- En kapsel, med ris limet i, bliver til en portion risengrød
- En omvendt creme fraichebøtte kan males sort og klippes hul i, så det bliver til en pejls.
- Små stykker pind kan limes sammen og laves til en brændestabel i hjørnet

Bag julesmåkager til julegaven

I stedet for at give en traditionel gave, kan børnene være med til at bage småkager og stikke dem ud med kageforme.

Put småkagerne i et syltetøjsglas eller små fine kagedåser fra genbrug, og vupti – en sød julegave til forældrene.

Vinter

Tørrede æbleringe

Fjern kernehuset, og skær æblet ud i ringe. I kan skrælle æblerne inden, hvis I har lyst, men det er ikke nødvendigt.

Sæt æblerne til at tørre på en ren bomuldsnor uden farve, og lad dem tørre et varmt og luftigt sted i 2-3 døgn. Hvis det skal gå lidt hurtigere, kan du tørre dem på ca. 5 timer ved 50 grader i en varmluftsovn. Når æbleringene er tørre, bliver de let brunlige, fordi der ikke er tilsat syre til dem, for at holde dem lyse. Du kan dyppe dem i koldt, letsaltet vand inden tørring, så holder de sig lysere.

Du kan spise dem, som de er, eller lave dem til müsli.

Tip!

Du kan også putte frugtfarve i vandet, hvis din lygte skal have en bestemt farve.

Lav en islygte

Fyld en urtepotte med 2 cm vand i bunden, og frys den i fryseren.

Tag urtepotten ud, og placer et lille glas, f.eks. et pestoglas i midten af potten. Læg dine materialer rundt om pestoglasset, og fyld det med vand, hvorefter det puttes tilbage i fryseren.

Når vandet er frosset helt til is, lirker du forsigtigt pestoglasset ud, og sætter islygten på hovedet over et LED-lys.

Stil den på et lille fad eller tallerken udenfor, så holder den længere, inden den smelter.

Det skal du bruge

- Et glas, en urtepotte eller lign.
- Et lille pestoglas
- Kastanjer, blade eller lign til pynt i lygten
- LED-fyrfadslys

Pynt dem med mos eller
nissehuer, og stil dem et sted
ude i haven, hvor børnene
kan hilse på dem.

Brug papiret til at lave guirlander, juleengle, musetrapper og alt, hvad julehertet begærer.

Skiverne kan også bruges som pynt i en dekoration med kalenderlys, eller som pynt på en julegave.

Julepynt af saltdej

Bland alle ingredienserne i en skål. Herefter kan alle børn få en klump hver. Find evt kageforme frem og lad børnene stikke hjerter, stjerner og juletræer ud. Husk at lave hul i figurerne, så der kan sættes snor i.

Figurerne bages i varmluftsovn ved 50 grader i en time og herefter ved 125 grader i et par timer, til de er tørre og hårde.

Når de er kølet af kan du bruge vandfarve til at male dem i flotte farver og sætte bomuldssnor i, så de kan hænges på juletræet.

Opskrift til 1,5 bageplade

- 2 dl hvedemel
- 1 dl salt
- 1 dl vand
- 1 spsk olie

Kuglebane af toiletrør

Hæng toilet- og køkkenrullerør op på en dør eller væg med elefantsnot eller tape, og find små kugler eller hoppebolde der kan trille gennem rørene.

Genbrugsjulegaver

Hjælp børnene med at lave gaver udelukkende af natur- eller genbrugsmaterialer f.eks.

- Smykker af knapper
- Barnets håndaftryk på en træskive, som hænges op med en snor
- En vinterlygte med snefnug eller julemotiver fra gamle papirservietter limet udenpå et syltetøjsglas og med et LED-lys i.

Idéerne i dette katalog er en skøn sammenblanding af egne idéer og inspiration hentet fra følgende bøger, hjemmesider og Instagramprofiler:

- Lad os køle planeten ned, Isabel Thomas
- Hvorfor skal jeg bekymre mig om jorden?, Susan Meredith
- Bliv klimasej: 20 seje ting, du kan gøre for verden, Sofie Hviid
- Bæredygtighed i børnehøjde, Grønne spirer
- Året rundt med Peddersen og Findus: gå på opdagelse i naturen, Eva-Lena Larsson, Kennert Danielsson
- www.groennespirer.dk
- Instagram: @kriblekongen, @det_simple_liv
- Illustrationer og billeder fra Freepik, Colourbox og Midjourney

Kolofon

Udgiver:

Teknik- og Miljøafdelingen
i Silkeborg Kommune s, VIA
University College Ikast,
Børne- og Familieafdelingen,
Silkeborg Kommune

Spørgsmål vedr. magasinet sendes til:

affald@silkeborg.dk

Redaktør:

Julia Sakskjær Petersen

Projektgruppe og redaktion:

Julia Sakskjær Petersen,
Heidi Stensman Pugh, Julie
Guldmann Johannsen, Jakob
Neergaard Hausted, Christina
Wirenfeldt Holm.

Tryk:

Skabertrang, Hagemannsvej
18, 8600 Silkeborg

Oplag: 500

Forsidefotos: Bo Nørgaard

Layout: Malene Pathuel

VIA University
College

Silkeborg
Kommune